

Facultat de Magisteri

Màster Universitari en Investigació en Didàctiques Específiques

Especialitat d'Educació Física

La Pilota Valenciana a l'Educació Primària en l'Alcoià

Un estudi basat en les percepcions dels i les docents

TREBALL DE FI DE MÀSTER

Presentat per Jaume Rico Francés

Dirigit per Daniel Martos García i Alexandra Valencia Peris

València, 2019

Agraïments

A Daniel Martos García i Alexandra Valencia Peris pels coneixements que m'han aportat, per la seua dedicació i per la disponibilitat que han mostrat en tot moment.

Als i les mestres d'Educació Física dels centres de Primària de l'Alcoià que han participat en la investigació, pel temps que han dedicat a l'estudi i per la bona predisposició que han mostrat a l'hora d'entregar i recollir les enquestes.

A la meua família, per donar-me suport en tot moment i, en especial, al meu avi Jesús 'el Marjalenc', per introduir-me en aquest meravellós esport.

Gràcies.

ÍNDEX

Resum	1
Resumen	2
Abstract	3
1. Introducció	4
2. Marc teòric	7
2.1. Evolució històrica dels jocs de pilota.....	7
2.2. La Pilota Valenciana: característiques generals.....	11
2.2.1. Instal·lacions per al joc.....	12
2.2.2. Modalitats	15
2.2.3. Equips i jugadors.....	16
2.2.4. La partida	16
2.2.5. Materials de joc i proteccions	17
2.3. L'Educació Física	18
2.3.1. Evolució històrica i definició d'Educació Física	18
2.3.2. La Pilota Valenciana a l'Educació Física	20
2.4. El context: comarca de l'Alcoià.....	27
3. Metodologia	28
3.1. Paradigma d'investigació	28
3.2. Mostra	28
3.3. Instrument	30
3.4. Procediment	31
3.5. Anàlisi de dades	32
4. Resultats	33
4.1. Característiques dels i les docents	33
4.1.1. Informació general: edat i gènere.....	33
4.1.2. Formació en Pilota Valenciana	34

4.2.3. Experiències amb la Pilota Valenciana fora de l'àmbit escolar	35
4.2. Pràctica de la Pilota Valenciana.....	37
4.2.1. La Pilota Valenciana a les programacions d'aula	37
4.2.2. Activitats complementàries sobre Pilota Valenciana	39
4.2.3. Projecte "Pilota a l'escola"	40
4.3. Instal·lacions, materials i recursos didàctics del centre	41
4.3.1. Instal·lacions	41
4.3.2. Materials i recursos didàctics.....	43
4.4. Reflexió final	45
4.4.1. Importància de la Pilota Valenciana a l'escola	45
4.4.2. Continuïtat en l'alumnat respecte a la pràctica de la Pilota Valenciana fora de l'escola	47
5. Discussió	50
6. Conclusions.....	55
7. Limitacions i implicacions educatives	57
8. Referències	59
9. Annexos	65
Annex I. Enquesta sobre la Pilota Valenciana.....	65

ÍNDIX DE FIGURES

Figura 1: Tlachco de Chichén Itzá (Martínez, 2012).....	7
Figura 2: Harpastum, representació gràfica (Martínez, 2012, p.15).....	9
Figura 3: Representacions gràfiques del passat i el present de la Pilota Valenciana (Martínez, 2012)	11
Figura 4: Carrer de Borbotó, on es jugava a pilota, i partida de raspall a un carrer de Rafelbunyol (Martos i Naya. 2007)	12
Figura 5: Partida de galotxa en un carrer artificial (Conca et al., 2003).....	13
Figura 6: Parts d'un trinquet valencià (Llopis, 1999)	13
Figura 7: Trinquet d'Alcàsser (Monforte,2015).....	13
Figura 8: Galotxetes de Monòver (Pérez et al., 2018)	14
Figura 9: Frontó d'Albal (Martínez, 2012).....	14
Figura 10: Joves practicant la modalitat de Frare (Pérez et al., 2018).....	15
Figura 11: D'esquerra a dreta: pilota de drap, pilota de tec, pilota de vaqueta i pilota de badana (Conca et al., 2003).....	18
Figura 12: Proteccions per jugar a escala i corda (Martínez, 2012)	18
Figura 13: Plànol d'instal·lacions específiques Educació Física, ordre 2 de març de 2000 de la Generalitat Valenciana (Martínez, 2012).....	24
Figura 14: Freqüència d'edat dels i les docents participants a l'estudi.	33
Figura 15: Freqüència del gènere dels i les docents participants a l'estudi.	34
Figura 16: Formació dels i les docents en Pilota Valenciana	34
Figura 17: Experiències dels i les docents amb la Pilota Valenciana fora de l'àmbit escolar.	36
Figura 18: Percentatge de docents que inclouen la Pilota Valenciana a la seua programació.	37
Figura 19: Percentatge de docents que realitzen activitats complementàries sobre Pilota Valenciana.	39
Figura 20: Percentatge de docents que coneixen el projecte "Pilota a l'escola".	40
Figura 21: Percentatge de docents que participen o han participat al projecte "Pilota a l'escola".....	41
Figura 22: Percentatge de docents amb instal·lacions específiques de Pilota Valenciana al seu centre.	41
Figura 23: Percentatge de docents amb material específic de Pilota Valenciana al seu centre.	44

Figura 24: Percentatge de docents que consideren important donar Pilota Valenciana a l'escola.	46
Figura 25: Percentatge de docents que creuen assegurar una continuïtat en l'alumnat respecte a la pràctica de la Pilota Valenciana fora de l'escola.	48

ÍNDIX DE TAULES

Taula 1: Nombre de jocs o tantos per modalitat (Martínez, 2012).....	17
Taula 2: Evolució del tractament curricular de la Pilota Valenciana (elaboració pròpia a partir de la recopilació de Martos i Torrent (2011, p. 71-73) i del Decret 108/2014).	23
Taula 3: Població	29
Taula 4: Mostra.....	30

Resum

Tot i que la Pilota Valenciana es contempla al marc legislatiu que regula els distints nivells educatius del territori, la seua introducció depèn de la decisió del professorat. Per tant, l'objectiu del present estudi ha sigut conèixer quina és la situació actual de la Pilota Valenciana a l'escola, des del punt de vista dels i les docents implicats/des. Per fer-ho possible, s'ha dut a terme una investigació quantitativa i qualitativa a partir de la qual s'ha entregat una enquesta amb preguntes obertes i tancades a 43 mestres d'Educació Física pertanyents als centres públics, privats i concertats d'Educació Primària de la comarca de l'Alcoià. Els resultats mostren que la majoria de docents, tant dels centres públics com dels privats/concertats, malgrat no disposar dels recursos suficients, contemplen la Pilota Valenciana a les seues programacions i, a més, valoren la importància d'aquest esport dins de l'àmbit educatiu. No obstant, pel que fa a la posada en pràctica s'aprecien certes diferències significatives entre ambdós tipus de centres. Generalment, els i les docents dels centres públics estan més formats i aposten per unes metodologies més vivencials, mentre que els i les docents dels centres privats/concertats solen treballar aquest esport des d'una perspectiva més convencional. En definitiva, mitjançant aquest estudi s'evidencia la necessitat de conèixer la realitat educativa en tots els seus àmbits, com a eina fonamental per a la millora del procés d'ensenyament-aprenentatge.

Paraules clau

Pilota Valenciana, Educació Física, Educació Primària, centres educatius.

Resumen

Pese a que la Pilota Valenciana se contempla en el marco legislativo que regula los distintos niveles educativos del territorio, su introducción depende de la práctica docente. Por tanto, el objetivo del presente estudio ha sido conocer cuál es la situación actual de la Pilota Valenciana en la escuela, desde el punto de vista de los docentes implicados/as. Para hacerlo posible, se ha llevado a cabo una investigación cuantitativa y cualitativa a partir de la cual se ha entregado una encuesta con preguntas abiertas y cerradas a 43 maestros de Educación Física pertenecientes a los centros públicos, privados y concertados de Educación Primaria de la comarca de l'Alcoià. Los resultados demuestran que la mayoría de docentes, tanto de los centros públicos como de los privados/concertados, a pesar de no disponer de los recursos suficientes, contemplan la Pilota Valenciana en sus programaciones y además, valoran la importancia de este deporte dentro del ámbito educativo. No obstante, en cuanto a la puesta en práctica se aprecian ciertas diferencias significativas entre ambos tipos de centros. Generalmente, los y las docentes de los centros públicos están más formados y apuestan por unas metodologías más vivenciales, mientras que los y las docentes de los centros privados/concertados suelen trabajar este deporte desde una perspectiva más convencional. En definitiva, mediante este estudio se evidencia la necesidad de conocer la realidad educativa en todos sus ámbitos, como herramienta fundamental para la mejora del proceso de enseñanza-aprendizaje.

Palabras clave

Pilota Valenciana, Educación Física, Educación Primaria, centros educativos.

Abstract

Although the Pilota Valenciana is contemplated in the legislative framework that regulates the different educational levels of the territory, its introduction depends on teaching practice. Therefore, the objective of this study has been to know what the current situation of the Pilota Valenciana in the school is, from the point of view of the teachers involved. To make this possible, a quantitative and qualitative research has been carried out, from which a survey with open and closed questions has been delivered to 43 Physical Education teachers belonging to public, private and charter Primary Education centres in the region of l'Alcoià. The results show that most teachers, both public and private/charter schools, despite not having enough resources, consider the Pilota Valenciana in their programs and value the importance of this sport within the educational field. However, in terms of implementation there are certain significant differences between the two types of centres. Generally, teachers in public schools are more trained and opt for more experiential methodologies, while teachers in private/charter schools tend to work this sport from a more conventional perspective. In short, this study shows the need to know the educational reality in all its areas, as a fundamental tool for improving the teaching-learning process.

Keywords

Pilota Valenciana, Physical Education, Primary Education, schools.

1. Introducció

L'elecció de la temàtica d'aquest Treball de Fi de Màster (TFM) ve motivada, d'una banda, per l'interès personal que sent cap a la Pilota Valenciana, i d'altra banda, per la necessitat d'ampliar el ventall d'investigacions existents envers la seua didàctica, aspecte que considere fonamental per a que el nostre esport estiga suficientment reconegut, tant dins com fora de l'àmbit educatiu.

En aquest sentit, va ser mentre acabava l'últim curs de Magisteri de Primària que oferta la Universitat d'Alacant (UA) quan vaig començar a interessar-me de ple, tant per la seua pràctica com per les possibilitats didàctiques que ofereix cada una de les seues modalitats. Durant eixe mateix any, a banda de cursar una assignatura del grau on es tractaven aspectes relacionats amb la seua didàctica, també vaig exercir com a monitor a les escoles municipals del Club de Pilota Valenciana Nou Trinquet de Castalla (l'Alcoià), adquirint així una sèrie de coneixements que em serviren més endavant per elaborar diversos treballs acadèmics relacionats amb aquest esport.

Arrel d'aquestes experiències, em vaig adonar del vertader sentit de la Pilota Valenciana, si bé per pocs que foren els meus coneixements i per curta que fora la meua trajectòria, començava a sentir-me particip d'un dels trets més característics de la cultura en la que em sent identificat. A més a més, captivat per la riquesa motriu de cada modalitat i pels valors que es transmeten a les partides, decidisc introduir-me cada vegada més a l'esport, fins al punt d'anar desfent els vincles establerts amb altres esports més mediàtics, com el futbol o el futbol sala.

No obstant, des del punt de vista del mestre d'Educació Física, també me n'adone de la dificultat que suposa, per una banda, promocionar la pràctica d'aquest esport entre els i les més joves, i per altra banda, dur a terme un conjunt de sessions elaborades en aquells contextos on no es disposa dels suficients recursos com per fer-ho possible. Tenint en compte que, en la nostra societat, la majoria de les instal·lacions esportives estan adaptades a la pràctica d'esports majoritaris com el futbol o el bàsquet, el fet d'intentar aconseguir un espai per a la resta d'esports suposa un autèntic repte. Al meu parer, aquest repte abasteix diversos contextos, d'entre els quals considere a l'escola com la pedra angular, ja que suposa el punt de partida per a que açò passe.

En el cas de la Pilota Valenciana, tot i que es contempla de manera específica al marc legislatiu actual que regula els nivells d'Educació Primària, Secundària i Batxillerat

(aspecte en què es profunditzarà més endavant), la seua introducció depèn principalment dels i les docents implicats. Per tant, en el present estudi ens centrarem en intentar conèixer quina és la situació actual de la Pilota Valenciana, dins d'una etapa educativa i un context sociocultural concret, partint en tot moment des del punt de vista docent.

Així doncs, per afinitat amb l'etapa a la que em vull dedicar i per la familiarització amb el context on visc, he decidit dur a terme una investigació que permeta conèixer la percepció que els i les docents d'Educació Física dels centres de Primària de l'Alcoià tenen sobre els factors relacionats amb la Pilota Valenciana, i si aquests la treballen a les seues classes. D'aquesta manera, el que es pretén és obtenir uns resultats que pugen ser comparats en altres contextos i que, al mateix temps, puguin suposar una aportació per a tots/es els i les docents interessats/des en dur a terme un bon tractament d'aquest esport amb el seu alumnat.

Més concretament, l'objectiu general de l'estudi es centrarà en saber si la Pilota Valenciana s'està tractant als centres educatius i, en conseqüència, els objectius específics seran els següents:

- Conèixer la preparació dels i les docents respecte a la Pilota Valenciana.
- Definir el nivell d'aplicació i les metodologies utilitzades per part dels i les docents respecte a la Pilota Valenciana.
- Explorar els recursos de que disposen els i les docents per a poder treballar la Pilota Valenciana.
- Identificar l'opinió personal dels i les docents respecte a la Pilota Valenciana a l'escola.
- Esbrinar si hi ha diferències en funció del tipus de centre i del gènere dels i les docents a l'hora de donar Pilota Valenciana.

Per donar sentit a la investigació, el document s'estructurarà mitjançant diversos apartats. Abans de tot apareix el resum, on s'explica de forma general quins són els objectius, els resultats i les conclusions que caracteritzen aquest treball. Seguidament, es parla a mode d'introducció, tant de les motivacions com de la problemàtica que han condicionat l'elecció d'aquesta temàtica. A continuació, s'estableix una fonamentació teòrica sobre la temàtica escollida, on es fa referència a diverses afirmacions rellevants, establertes per autors que ja han investigat sobre aquests aspectes. A més a més, també s'evidencien aquelles línies d'investigació que no s'han contemplat en altres estudis,

demostrant al mateix temps l'aportació que aquest treball suposa a la literatura. Al següent apartat es parla sobre la metodologia emprada, explicant així el paradigma d'investigació, les característiques de la mostra, els instruments utilitzats, el procediment i l'anàlisi de dades que s'han seguit per fer possible la investigació. Tot seguit, es donarà pas a l'exposició dels resultats de la investigació i es compararan, a mode de discussió, amb els resultats d'altres investigacions relacionades amb la temàtica. Finalment, s'estableixen les conclusions a les quals s'ha arribat amb aquesta investigació, les limitacions d'estudi que han pogut influir en els resultats i les implicacions educatives, on es parla de l'impacte que pot arribar a tenir aquest article en la realitat educativa.

2. Marc teòric

2.1. Evolució històrica dels jocs de pilota

Actualment, la Pilota Valenciana es defineix a través d'una sèrie de particularitats que la distingeixen de la resta de jocs de pilota a mà. Per tant, abans de tot cal fer una retrospectiva envers l'origen dels jocs de pilota al món, a partir de la qual es donarà sentit a les formes de jugar predominants del nostre territori.

Les primeres evidències es localitzen a l'Amèrica precolombina, més concretament al Mèxic precolombí, a partir d'un joc que practicaven els indígenes anomenat *Pilota Mixteca*. Aquesta variant consistia a colpejar la pilota amb el colze, el genoll o el maluc, intentant superar la ratlla central i enviant-la al costat contrari. A la canxa (figura 1) hi havia dos equips (formats per parelles o trios) i es marcava punt quan els contrincants la tocaven amb la mà, no superaven la ratlla central, no aconseguien restar-la o bé quan la pilota colpejava als marcadors laterals. No obstant, si durant el transcurs de la partida qualsevol equip passava la pilota per dins d'uns anells situats als murs laterals, s'aconseguia la victòria a l'instant. Aquest joc tenia un significat simbòlic encapçalat per la lluita entre contraris còsmics, com per exemple, els deus de l'inframón contra els deus celestials (Martínez, 2012)

Figura 1: Tlachco de Chichén Itzá (Martínez, 2012)

Pel que fa a Europa, diversos autors afirmen que es té constància de la pràctica del joc de pilota des de l'antiguitat grecoromana (García, 1992; Llopis, 1999; Millo, 1976; Pérez et al., 2018). Durant aquesta etapa es van donar a conèixer una sèrie de jocs, els quals degut a les seues característiques, han passat a considerar-se com a primitius respecte als que es coneixen a l'actualitat. Entre aquests, Conca et al. (2003, p.9) en destaquen els següents:

- *Episkiros* el terreny de joc es dividia per una ratlla central i una ratlla a cada costat que servia de límit. La funció dels jugadors era agafar la pilota a l'aire i llançar-la des del mateix lloc on s'havia interceptada cap al camp contrari, intentant enviar-la el més lluny possible, ja que si s'aconseguia que qualsevol jugador contrari xafés la línia de fons, es guanyava el punt.
- *Feninde*: es tractava d'una modalitat semblant a l'anterior, exceptuant la variabilitat tant de les ratlles que indicaven els límits com de les posicions dels jugadors, els quals solien fer una espècie de rotacions al fer ratlla, és a dir, quan paraven la pilota dels adversaris a partir del segon bot.
- *Aporaxis* o joc de bot: consistia en llançar la pilota amb força contra terra i agafar-la a l'altura de la mà. Així doncs, guanyava aquell que més vegades fora capaç de repetir dita jugada dins del temps establert.
- *Pilota Urania* o pilota a l'aire: hi participaven diversos jugadors i un d'ells s'encarregava de llançar-la amb força cap a dalt i la resta l'havien d'empomar al baixar.

Més endavant, els romans van afegir altres modalitats basades en les que havien estat desenvolupant els grecs anys enrere. Aquestes eren practicades per tot arreu per persones de totes les edats, principalment de les classes socials més acomodades, incloent als mateixos Cèsars com Marc Aureli, Mecenes o Juli Cèsar entre altres (Martínez, 2012).

Marcial (1976), nascut a la Tarragona romana, defineix els principals jocs de pilota que practicaven els romans: *trigonalis*, *paganica*, *follis* i *harpastum*. Entre aquests, cal destacar el *Harpastum*, joc que manté certes similituds amb el que a dia de hui es coneix com a raspall. A l'esmentada modalitat es jugava en un terreny de joc delimitat i dividit en dues parts i l'objectiu de cada equip era superar la ratlla de l'equip contrari amb la pilota rodant per terra.

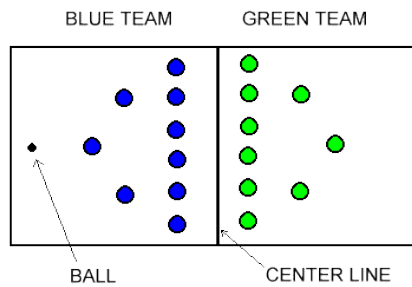

Figura 2: Harpastum, representació gràfica (Martínez, 2012, p.15)

Amb el pas a l'Edat Mitjana, els jocs de pilota continuen estant presents fonamentalment a Itàlia, Països Baixos, França i la Península Ibèrica. En este sentit, les deduccions establertes per Garcia i Llopis (1991) donen peu a pensar que la forma de jugar d'aquesta època era molt pareguda a la que actualment s'empra en la modalitat de *llargues* al País Valencià.

Durant aquesta època, va ser a França on més importància va arribar a adquirir el joc de pilota, el qual rebia el nom de *jeu de paume* i era practicat tant per la noblesa com pel poble pla. El joc consistia a passar la pilota per dalt corda colpejant-la amb el palmell de la mà, aspecte que donava sentit al nom, però també és cert que més tard començarien a introduir la pala o raqueta per tal de no fer-se mal a l'hora de colpejar. A més, per tal d'evitar que el clima dificultés el transcurs de les partides, començaren a construir recintes tancats, els quals disposaven d'un terreny de joc i una galeria lateral destinada per al públic (Llopis, 1999).

En relació al territori valencià, Durbà (2017) afirma que la pilota arribà de la mà dels cavallers que acompanyaven al rei Jaume I, els quals coneixien de ben a prop els gustos i les costums de la noblesa de França i del centre d'Europa. Així doncs, va ser durant la Corona d'Aragó quan aquest joc s'arribà a consolidar del tot, assolint unes altes xifres de popularitat i sent practicat per totes les classes socials. No obstant, Soldado (1998) esmenta que durant aquesta època, el joc de pilota s'hagué d'enfrontar a diverses limitacions, multes i prohibicions per part de les autoritats, degut a les blasfèmies i les molèsties que s'ocasionaven als carrers.

Arribats al segle XIX, les limitacions imposades pel règim borbònic junt amb l'aparició de nous entreteniments fan que el joc de pilota vaja perdent protagonisme en la resta d'indrets de la península fins al punt de desaparèixer, llevat del País Valencià i País Basc, on es reafirma la consideració d'aquest joc com una senya d'identitat per al poble

(Pérez et. al, 2018). En el cas del territori valencià, García i Llopis (1991) destaquen la gran quantitat de partides que es començaren a organitzar, tant als carrers com als trinquets, on s'exalçaven les figures dels grans pilotaris i es creaven rivalitats entre pobles o comarques. A més a més, com que hi havia una gran aflluència de públic, a les travesses es recollia una quantia econòmica realment important.

Malgrat les polítiques *castellanitzadores* imposades per la restauració borbònica, aquest suposa el moment de màxima esplendor per a la pilota, convertint-se en el joc del poble i creant vincles amb la llengua autòctona. Així ho reafirma Millo (1982), definint el joc de pilota i el valencià com a dos facetes culturals pròpies dels valencians, les quals han estat vinculades des dels inicis. Un clar exemple d'aquest vincle, segons Conca et. al (2003) és el lèxic propi que s'ha inserit en la parla popular amb el pas del temps i que a dia de hui encara s'utilitza, com 'va de bo', 'les partides es guanyen quan s'arreglen' o 'a estes hores, pilotes noves'.

Aquest moment àlgid per a la pilota es manté viu a la societat valenciana fins a meitats del segle XX, etapa en la que es produirien una sèrie de fets que determinarien la desaparició del joc de pilota en molts pobles. Tal i com indiquen Garcia i Llopis (1991), els principals motius d'aquesta decadència van ser, d'una banda, el canvi de fisonomia dels carrers dels pobles, amb automòbils per tot arreu i façanes ornamentades amb finestres de vidre fràgil, i d'altra banda, l'aflorament de nous esports com el futbol, amb un major ressò televisiu. Aquests canvis, també vindrien motivats per l'ansia de la burgesia de trencar el contacte amb tot allò que es considerés rural o camperol i per les polítiques centralitzadores que es durien a terme durant la dictadura franquista, condemnant així al joc de pilota a caure en la folklorització degut a les seues connotacions rurals i valencianes.

La situació esmentada perdurarà fins l'any 1985, quan la Federació de Pilota Valenciana es deslliga de la Federación Española de Pelota, donant peu al desenvolupament d'un marc normatiu del joc de pilota i a l'organització de noves competicions arreu del País Valencià. A més a més, s'introdueix la pilota en el currículum escolar i s'impulsa la creació d'escoles i clubs específics de pilota per als joves (Martínez, 2012). Aquest fet suposa una esportivització del joc de pilota, una renovació que, en paraules de Martos i Naya (2007), ve motivada per la necessitat d'augmentar la participació, el rendiment i l'espectacle, però que al mateix temps també comporta

conseqüències negatives com la difuminació de la identitat del joc, propiciant que la Pilota Valenciana s'assemble en excés a la resta d'esports.

Actualment, Martínez (2012) considera que la Pilota Valenciana es submergeix en un procés de transformació contínua. El fet de que les televisions comencen a interessar-se per la retransmissió de partides ha condicionat la construcció dels nous trinquets, els quals s'estan intentant adaptar per retransmetre el joc en una alta qualitat (figura 3). D'altra banda, també en destaca la promoció que s'està fent respecte a la pràctica de la pilota a l'àmbit femení, mitjançant campionats femenins de raspall i celebracions com "Va de Dona" a la ciutat de València.

Figura 3: Representacions gràfiques del passat i el present de la Pilota Valenciana (Martínez, 2012)

Per últim, autors com Cerdà i Mascarell (2011) parlen de canvis respecte a les formes d'aprendre a jugar a pilota, ja que abans s'aprenia al carrer de manera innata i sense consells tècnics, mentre que a dia de hui s'aprèn a les escoles de pilota, incorporant tota una sèrie de rudiments tècnics sota la direcció de gent qualificada. A més a més, també s'ha aconseguit professionalitzar als grans jugadors i obtenir el recolzament de les principals universitats de València, a través de les quals s'impulsen diverses activitats de promoció i investigació envers la Pilota Valenciana.

2.2. La Pilota Valenciana: característiques generals

Per definir-les, s'estableixen els següents apartats: instal·lacions per al joc, modalitats, equips i jugadors, la partida i materials de joc i proteccions.

2.2.1. Instal·lacions per al joc

Les instal·lacions on es solen practicar les diferents modalitats de joc són: el carrer natural, el carrer artificial, el trinquet, la galotxeta i el frontó.

El *carrer natural*, tal i com indica Martínez (2012) és qualsevol carrer en què tradicionalment s'ha practicat alguna modalitat de joc. La disposició d'aquests carrers pot variar (plans, en costera, estrets, amples, rectes, amb corbes, etc) sempre que es compleixin els requisits mínims establerts a cada modalitat. Normalment, la partida es jugava als carrers principals del poble, fet que segons Martos i Naya (2007) li atorgava un major impacte entre la població.

Figura 4: Carrer de Borbotó, on es jugava a pilota, i partida de raspall a un carrer de Rafelbunyol (Martos i Naya, 2007)

Respecte al *carrer artificial*, Martínez (2012) el defineix com una construcció que intenta emular les característiques d'un carrer natural. Amb aquestes instal·lacions doncs es pretenen pal·liar aquelles dificultats a les que se solien enfrontar a l'hora de jugar al carrer com podia ser el trànsit de vehicles i veïns o el mal oratge.

Figura 5: Partida de galotxa en un carrer artificial (Conca et al., 2003)

El *trinquet*, construcció per excel·lència, es tracta d'un edifici rectangular tancat per quatre parets, entre les quals la pilota pot circular amb total llibertat. Aquest espai es caracteritza per la incorporació de les muralles, les galeries, l'escala, el dau i la llotgeta o palquet (Martínez, 2012).

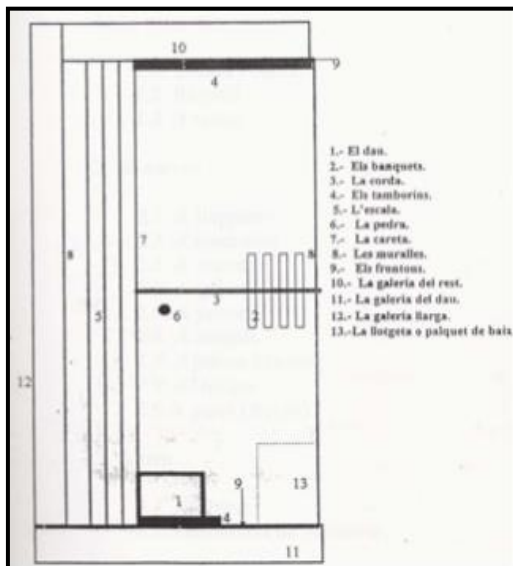

Figura 6: Parts d'un trinquet valencià (Llopis, 1999)

Figura 7: Trinquet d'Alcàsser (Monforte, 2015)

La *galotxeta*, seguint la definició de Martínez (2012) és un edifici característic del Vinalopó Mitjà, el qual disposa d'una forma rectangular amb 20 metres de llarg per 3,5 metres d'ample. A banda de les dimensions, el que ho diferencia del trinquet és l'absència d'escala lateral i la incorporació de quatre caixons als extrems i una banqueta junt a la corda.

Figura 8: Galotxetes de Monòver (Pérez et al., 2018)

El *frontó* és un edifici de planta rectangular amb 25 metres de llarg per 10 metres d'ample. Aquest disposa de tres parets: el frontis o paret frontal, que és on ha de colpejar la pilota sempre per damunt de la xapa de falta, la muralla o paret lateral i el rebot o paret de darrere (Martínez, 2012).

Figura 9: Frontó d'Albal (Martínez, 2012)

Per últim, també cal parlar del *frare*, construcció pròpia de les comarques septentrionals valencianes. Es tracta d'un trinquet específic que es caracteritza per tenir

uns frares o bisells verticals en els angles que es formen entre el frontis i les muralles (Pérez et al. 2018).

Figura 10: Joves practicant la modalitat de Frare (Pérez et al., 2018)

2.2.2. Modalitats

La Pilota Valenciana consta de diverses modalitats i aquesta riquesa, en paraules de Pérez et al. (2018), es deu a l'especial interès que han tingut els valencians per jugar a pilota on fora i com fora, adaptant així les normes i els espais de joc amb l'objectiu de generar bones partides.

Els mateixos Pérez et al. (2018) aporten una classificació actualitzada de les modalitats, contemplant un total de dinou i establint dos criteris a l'hora de classificar-les: per instal·lacions o per situació a l'espai de joc. ⁽¹⁾

Segons les instal·lacions on es practique, la distribució seria la següent:

- Al trinquet: escala i corda, raspall, *rebot*, *vareta de Borriol*.
- Al carrer: llargues, palma, *a contramà*, curtes, *galotxa antiga*, perxa, raspall, *raspall a ratlles*, *pilota blanca*, galotxa (moderna), *al nyago*.
- Altres: galotxetes de Monòver, *pilota grossa*, *rebotet*. frare, frontó valencià.

D'altra banda, segons la situació a l'espai de joc, la distribució seria la següent:

(1) Es representen en cursiva les modalitats que actualment han deixat de practicar-se o sols es practiquen localment.

- Joc directe: canxa dividida (escala i corda, galotxa (moderna), galotxetes de Monòver, *pilota blanca*, *vareta de Borriol*, *rebot*, *pilota grossa*, *rebotet*) o invasió (*nyago*, llargues, palma, *a contramà*, curtes, *galotxa antiga*, perxa, raspall, *raspall a ratlles*).
- Joc indirecte: frare, frontó valencià

Entre aquestes, cal fer menció especial a la que és considerada com a la modalitat reina de la Pilota Valenciana: l'escala i corda. Segons Pérez et al. (2018), aquesta modalitat apareix als trinquets en el tombant del segle XIX i s'atribueix al Nel de Murla. Es caracteritza per la participació alternativa entre els jugadors, els quals es col·loquen cara a cara separats per una corda al mig, de manera que els equips no envaeixen la zona de l'adversari.

2.2.3. Equips i jugadors

Una partida de pilota sempre es juga entre dos equips, els quals reben el nom de blaus o rojos, segons el color de la faixa o samarreta que porten. Normalment, vestirà de color roig l'equip considerat com a superior o amb major experiència (Martínez, 2012).

Pel que fa als jugadors, i centrant-se en una partida d'escala i corda, Conca et al. (2003) expliquen que el nombre d'aquests pot variar segons la partida o modalitat, ja que encara que l'enfrontament comú siga de tres contra tres, també es poden enfrontar tres contra dos, dos contra dos o ú contra ú.

Els mateixos Conca et al. (2003) remarquen que a dia de hui aquests reben el nom de *pilotaris* i segons la posició que ostenten en el terreny de joc se'ls coneixerà com al rest, el mitger o el punter. A més, també pot existir un quart jugador a cada equip, conegut com el feridor, qui es dedicarà únicament a fer la ferida o treta inicial.

2.2.4. La partida

La partida, tal i com ho expressa Llopis (1999) esdevé el moment en què s'enfronta un equip contra altre, donant lloc a la pràctica de tots els aspectes que configuren aquest esport i en conseqüència, proclamant a un equip com a vencedor. Aquest autor també destaca la designació de *partida*, en compte de *partit*, la qual prové del seu caràcter de joc d'esbargiment popular, tal i com indicava Pompeu Fabra als seus escrits.

Entre els aspectes més característics de la partida cal destacar les *travesses*, que en paraules de Conca et al. (2003) sempre han tingut molta importància, tant al carrer com al trinquet, ja que consistien en apostar diners a favor o en contra d'un equip o altre, fet podia influir considerablement en el desenvolupament del joc. En aquest sentit, Pérez et al. (2018) destaquen els intents que es feien per regular aquestes travesses, les quals es deia que havien de ser moderades, de tal manera que augmentaren l'interès sense que, en cas de perdre, es sofrira excessivament.

Altres a destacar és el sistema de puntuació, ja que a diferència d'altres esports, s'inclou el terme *val* dins dels quatre moments que conformen el joc: quinze, trenta, *val* i joc, i a més, un joc equival a 5 tantos. Segons la modalitat, s'haurà d'aconseguir una quantitat de jocs o tantos establerta per poder guanyar la partida (Conca et al., 2003).

Taula 1: Nombre de jocs o tantos per modalitat (Martínez, 2012)

Modalitat	FRONTÓ	LLARGUES	RASPALL	ESCALA I CORDA	GALOTXA
Núm. de jocs/tantos	40 tantos - 8 jocs	50 tantos - 10 jocs	25 tantos - 5 jocs	60 tantos - 12 jocs	70 tantos - 14 jocs

Per últim, cal parlar de la figura del *marxador*, que tradicionalment ha sigut la persona encarregada de dur la puntuació de la partida en veu alta, però que actualment s'està veient substituïda per vistosos marcadors (Conca et al., 2003).

2.2.5. Materials de joc i proteccions

Per a la pràctica de la Pilota Valenciana existeixen diverses pilotes: la pilota de vaqueta, la pilota de badana, la pilota de tec i la pilota de drap. Segons la modalitat s'utilitzarà una pilota o altra, però entre aquestes destaca la pilota de vaqueta per ser la més representativa. Dita pilota està formada per vuit triangles corbats de pell de vaca cosits entre si i amb un farcit de borra comprimida al seu interior que li proporciona el pes oficial (Martínez, 2012).

Figura 11: D'esquerra a dreta: pilota de drap, pilota de tec, pilota de vaqueta i pilota de badana (Conca et al., 2003)

Per tal de no fer-se mal a l'hora de colpejar la pilota, els jugadors solen protegir-se les mans amb materials com guants, esparadrap, planxetes, cartes, didals, tesa-moll o moc verd entre altres. Aquest es tracta d'un procés altament personal, ja que no existeix cap fórmula ni homologació federativa que indique com s'han de protegir les mans, encara que el reglament federatiu sí que consta d'un article on es limita l'ús de certes ferramentes (Martos i Torrent, 2011).

Figura 12: Proteccions per jugar a escala i corda (Martínez, 2012)

2.3. L'Educació Física

2.3.1. Evolució històrica i definició d'Educació Física

Com és lògic, l'educació ha anat evolucionant en funció del context social i cultural que l'envolta, per tant, per poder entendre el seu procés evolutiu cal tenir en compte les dinàmiques que s'estableixen en les relacions individu-societat-cultura de cada moment històric (Pérez, 1993).

Segons Blázquez (2001), la història de l'Educació Física s'estructura de la següent manera:

- Del segle XVI al segle XVIII, on es sostenien unes línies pedagògiques centrades en la llibertat i en les exigències naturals de l'educació, dutes a la pràctica mitjançant activitats com jocs tradicionals, danses folklòriques o jocs acrobàtics entre altres. Mercuriales, Rousseau i Basedow foren els autors que més van contribuir.
- Durant la primera meitat del segle XIX es perfeccionen i s'optimitzen les propostes anteriors de la mà d'autors com Arnold, Jahn, Ling i Amorós.
- Entre la segona meitat del segle XIX i la primera del XX, amb les tendències anteriors consolidades, es reimplanten els Jocs Olímpics Moderns de la mà de Coubertin, fet que expandeix encara més el fenomen esportiu. Al mateix temps, les escoles gimnàstiques es converteixen en ‘‘moviments’’.
- De la segona meitat del segle XX fins a l'actualitat es distingeixen dues corrents: la primera, marcada per la gimnasia educativa orientada cap al rendiment físic i esportiu degut a la repercussió de l'esport en la societat i altra posterior, que arriba fins a dia de hui i on s'imposen noves corrents com l'esport educatiu, la psicomotricitat i l'expressió corporal, més orientades cap al desenvolupament integral del alumnat.

Actualment, l'Educació Física es defineix com una assignatura específica obligatòria contemplada al currículum ⁽²⁾ d'Educació Primària, a través de la qual s'ha de garantir l'educació integral de l'alumnat (López, Pérez, Manrique i Monjas, 2016). Per tant, mitjançant aquesta assignatura s'han de proporcionar a l'alumnat una sèrie de competències, coneixements i actituds que els permetin exercir una bona participació en els diferents entorns socials al llarg de la vida (Gil i Aznar, 2016).

A més, malgrat que s'ha restat importància a l'Educació Física (Celdrán, Valero i Sánchez, 2016), la pràctica d'activitat física i esport permet educar el moviment i desenvolupar, entre altres coses, els hàbits motors, afectius, intel·lectuals i de salut (Zagalaz, 2001). Així doncs, institucions com l'Institut de Medicina (2013) i els Centres de Control i Prevenció d'Enfermetats (2011) també valoren l'Educació Física com una ferramenta molt important per tal d'abordar la problemàtica de la inactivitat física, que està donant lloc a diverses malalties entre els joves relacionades amb la salut. En aquesta

(2) El currículum és la regulació dels elements que determinen els processos d'ensenyament i aprenentatge per a cada un dels ensenyaments (LOMCE 8/2013, de 9 de desembre).

línia, Gambau (2015) i Leisterer i Jekauc (2019) afirmen que el sistema educatiu obligatori és l'únic lloc on s'assegura la pràctica d'activitat física per part de tot l'alumnat.

2.3.2. La Pilota Valenciana a l'Educació Física

Abans de tot, cal aclarir que l'estat de la qüestió del present treball es centrarà en esbrinar la relació existent entre aquests dos conceptes, intentant ampliar d'alguna manera les aportacions de Mortes (2017), qui va realitzar un estudi centrat en la mateixa línia d'investigació durant el curs anterior.

Autors com García-Cantó i García-Soler (2015) o Borrego, Carrillo i Díaz (2015) demostren mitjançant els seus estudis que són els esports mediàtics els més utilitzats a les programacions didàctiques d'Educació Física. En aquest sentit, també s'ha comprovat que la pràctica física i esportiva gira envers les programacions convencionals (Usabiaga i Martos, 2012), fet que no fomenta la incorporació d'esports alternatius o menys coneguts (Rodríguez, Radio i Rivadas, 2018).

En el cas de la Pilota Valenciana, antigament ha estat marginada de les programacions didàctiques fruit del desarrelament cultural del poble valencià provocat pel règim franquista, la puixança de la societat urbana i la irrupció de nous hàbits socials. Però a partir de la transició democràtica, les institucions públiques i educatives han realitzat i venen realitzant diverses iniciatives per a la recuperació, desenvolupament i divulgació del patrimoni cultural valencià, on s'inclou aquest esport, en l'àmbit estudiantil (Bravo, n.d.). Sent així doncs, es pot dir que actualment, la Pilota Valenciana gaudeix d'unes garanties de coneixement i pràctica oficials en allò que respecta a l'educació Primària, Secundària i Batxillerat, ja que apareix als objectius, continguts i criteris d'avaluació dels currículums que regeixen cada etapa (Martínez, 2012).

En aquesta línia, Martos i Torrent (2011) argumenten que la Pilota Valenciana es tracta d'un esport idoni per a introduir-lo a l'aula degut a la cavallerositat que desprèn, en el sentit que s'hi treballen una sèrie de valors interessants com l'absència de trampes, el respecte al contrari o l'acceptació de la derrota. Al mateix temps, aquests autors també destaquen la inexistència d'equips fixes, la presa de decisions per part dels jugadors pel que fa a les normes de joc o els intents per crear partides compensades entre altres. Inclús a nivell motriu, tal i com expliquen Larré i Gomez (2005), mitjançant aquest esport també es treballen nombroses habilitats i destreses físiques bàsiques com són els desplaçaments,

girs, llançaments i cops. A més, també s'afavoreix a la millora de l'esquema corporal i la coordinació, sobretot mitjançant el treball de la lateralitat i la percepció espai-temporal que requereix el joc en qüestió.

Per tant, tenint en compte aquestes afirmacions, s'hi dona peu a pensar que a través de la Pilota Valenciana es pot contribuir al desenvolupament integral de l'alumnat, però Trigueros (2009) remarca que això no serà possible si el seu ensenyament s'aborda des d'una perspectiva mecanicista tradicional, ja que d'aquesta manera es limita la consecució dels efectes desitjats respecte a l'aprenentatge, el desenvolupament d'hàbits en el temps lliure i la transmissió cultural. Aquest autor aposta per la utilització d'una sèrie de metodologies més participatives, actives i cooperatives, la utilització de materials autoconstruïts i la modificació estructural-funcional dels jocs ancestrals com a fórmules eficaces per a l'apropament d'aquest contingut als i les alumnes del segle XXI. Méndez i Fernández (2011) també afegeixen que no es pot esperar que els i les alumnes tinguin experiències significatives d'èxit amb aquest joc si s'utilitzen els reglaments dissenyats per als adults, per tant, també resulta imprescindible adaptar els materials convencionals i les regles de joc als nivells escolars.

En relació a les adaptacions que proposen els autors anteriors per tal de dur a terme un procés d'ensenyament-aprenentatge eficient amb l'alumnat, Usabiaga i Martos (2012, p.36) proposen les següents modificacions per a cada element del joc de Pilota:

Relació amb la pilota

- Utilitzar altre tipus de pilotes.
- Modificar la forma de relacionar-se amb la pilota.
- Utilitzar la mà o una ferramenta diferent per a relacionar-se amb la pilota.
- Limitar o variar el tipus de colpeig.

Relació amb l'espai

- Modificar el tipus de treta.
- Treure botant la pilota en el sol o sense bot.
- Modificar la distància i ubicació respecte a la zona de treta.
- Disposar d'una sola oportunitat de treta o més d'una.
- Modificar les limitacions verticals: augmentar o disminuir l'altura de la xarxa o xapa que es deu superar.

- Delimitar l'espai de joc de cada grup o jugador/a.
- Afegir zones prohibides en l'espai de joc.
- Obligar a situar-se en zones concretes de l'espai de joc quan no colpegen la pilota.

Relació amb els i les participants

- Canviar la possessió de la treta a cada nombre concret de tantos.
- Concretar el responsable de traure del següent quinze o tanto.
- Modificar la relació entre els participants de la partida: possibilitat de jugar en col·laboració o en oposició amb la resta de participants.
- Modificar les formes de comunicació entre companys/es.
- Modificar el nombre de components de cada equip.
- Modificar el tipus de partida: simètrica o dissimètrica.

Relació amb el temps

- Trencar l'alternança del cop de la pilota.
- Modificar el sistema de puntuació.
- Canviar la interacció de marca: jugar a puntuació límit o a temps i puntuació.
- Modificar la puntuació en funció del tipus de tanto.
- Iniciar el partit amb un avantatge o desavantatge en el tanteig.
- Limitar el temps de culminació del tanto o quinze.

Un clar exemple d'aquestes adaptacions s'hi dona als Jocs Escolars de la Comunitat Valenciana, en la seua modalitat de Pilota. Aquestes competicions venen realitzant-se cada any sota la tutela de la Federació de Pilota Valenciana i el Consell Valencià de l'Esport, amb la intenció d'oferir una iniciació fonamentada d'aquest esport a nivell extraescolar. En aquest esdeveniment poden participar xiquets i xiquetes d'entre 6 i 16 anys, per la qual cosa, s'han dut a terme una sèrie d'adaptacions que obeeixen, principalment, a l'escurçament de l'espai, a la reducció de l'altura de les cordes, a la utilització de pilotes més blanques i a la reducció del temps de les partides (Usabiaga, Martos i Fernàndez, 2014).

Una vegada s'han mostrat les possibilitats didàctiques de la Pilota Valenciana, es passarà a contextualitzar aquest esport com a contingut educatiu dins de les escoles

valencianes. En primer lloc, s'analitzaran els canvis que han sofert els Decrets per a l'etapa de Primària a la Comunitat Valenciana (Decret 47/1992, Decret 111/2007 i Decret 108/2014). En aquest sentit, s'aprecia una certa evolució respecte a la presència de la Pilota Valenciana al marc legislatiu:

Taula 2: Evolució del tractament curricular de la Pilota Valenciana (elaboració pròpia a partir de la recopilació de Martos i Torrent (2011, p. 71-73) i del Decret 108/2014).

Decret	Tractament curricular de la Pilota Valenciana	
Primària Decret 20/1992	No apareix específicament. Tan sols als objectius generals de l'etapa es parla de "reforçar els llaços de pertinença amb el poble valencià, de treballar les costums i manifestacions culturals heretades i de recollida i classificació de documents històrics".	
Primària Decret 111/2007	Objectius	14. Conèixer i practicar jocs i esports tradicionals i populars de la Comunitat Valenciana, amb especial referència a la Pilota Valenciana, com a elements per a conèixer la seua història i costums.
	Continguts	Apareix als tres cicles de Primària: 1er. Coneixement i gaudi dels jocs tradicionals i populars de la Comunitat Valenciana, amb especial referència a la Pilota Valenciana. 2n. Participació en jocs i esports tradicionals i populars de la Comunitat Valenciana, especialment en les modalitats més senzilles de Pilota Valenciana. 3er. Tipus de jocs i activitats esportives. Realització de jocs i d'activitats esportives de diverses modalitats i dificultat creixent, amb especial referència a les tradicionals i populars de la Comunitat Valenciana, com ara la Pilota Valenciana.
	Criteris d'avaluació	No apareix específicament.
	Altres	D'entre els objectius generals de l'etapa trobem un que fa referència a "Conèixer el patrimoni cultural", entre altres.
	Objectius	En aquest Decret són els i les docents d'EF qui elaboren els objectius específics per a cada àrea.
	Continguts	Tan sols apareix específicament des de 4t fins a 6é de Primària: 4t. Participació en jocs d'iniciació esportiva o preesportius, alternatius, de malabars, modificats, amb implement, inclusivament, d'innovació, populars, tradicionals, multiculturals, cooperatius i

Primària Decret 108/2014		de ritme, amb especial referència a la modalitat autòctona de Pilota Valenciana. 5é. Participació en activitats esportives d'oposició, de cooperació i de cooperació-oposició o col·lectives, amb especial referència a la modalitat autòctona de Pilota Valenciana. 6é. Participació en activitats esportives psicomotrius o individuals, d'oposició, de cooperació i de cooperació-oposició o col·lectives, amb especial referència a la modalitat autòctona de Pilota Valenciana.
	Criteris d'avaluació	No apareix específicament.
	Altres	D'entre els objectius generals de l'etapa trobem un que fa referència a "Conèixer el patrimoni cultural", entre altres.

A banda d'això, la Conselleria de Cultura, Educació i Ciència va aprovar l'Ordre de 2 de març de 2000, a partir de la qual s'obliga a tots els centres educatius de la Comunitat que siguen de nova creació a construir un minitriquet, una minigalotxeta i un minifrontó entre les seues instal·lacions (figura 13). Amb aquesta mesura el que es pretén és donar facilitats als i les docents d'Educació Física a l'hora de treballar el que s'ha esmentat anteriorment (Martínez, 2012).

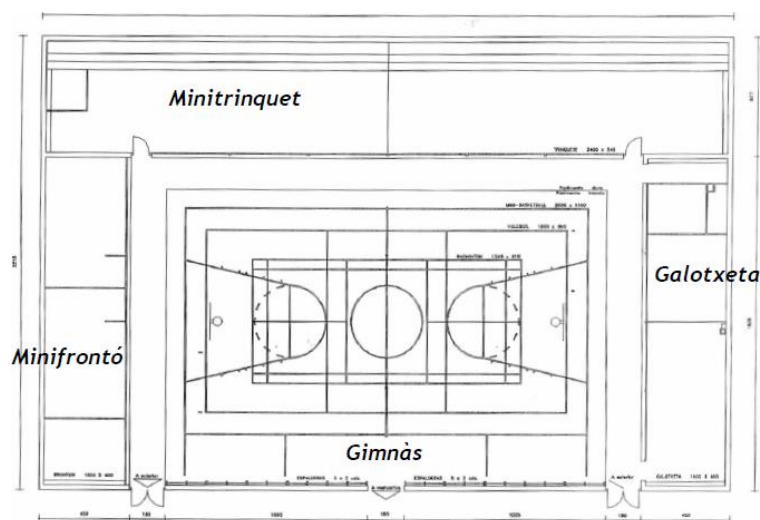

Figura 13: Plànol d'instal·lacions específiques Educació Física, ordre 2 de març de 2000 de la Generalitat Valenciana (Martínez, 2012)

Entre les funcions principals del sistema educatiu existeix un acord en què la transmissió de la cultura és una tasca indelegable, sent aquest el principal motiu pel qual s'estableixen aquestes mesures, les quals es dirigeixen tant als centres públics com als

privats/concertats. Però incidint en aquest aspecte, és indubtable que la gestió de les escoles públiques no és la mateixa que la de les escoles privades/concertades, aspecte que es tindrà en compte a l'hora d'interpretar els resultats del present treball, ja que aquest pot suposar un condicionant en la manera d'aplicar el contingut de Pilota Valenciana a les aules (Urquijo, 2009). Altre aspecte que també pot influir és el gènere dels i les docents, ja que segons Delgado i Zurita (2003) aquest es tracta d'un element mediador en el procés d'ensenyament-aprenentatge i en les teories implícites. Aquests autors defenen que les concepcions prèvies de cada gènere envers l'Educació Física son distintes, i en conseqüència, aquestes poden condicionar les seues actituds, valoracions i actuacions com a docents.

Per últim, i com a mostra de la gran feina que s'està fent per promocionar i donar a conèixer el nostre esport, cal destacar l'existència de projectes com 'Pilota a l'escola', el qual suposa una magnífica ferramenta educativa i d'introducció de la Pilota Valenciana en els centres escolars. L'esmentat projecte naix a l'any 2005 i està dirigit als i les alumnes de 4t de Primària, qui participen, en primer lloc, en una sessió teòrica i pràctica al mateix centre i en segon lloc, en una competició interescolar, que consta d'una fase zonal i una altra autonòmica. Aquestes sessions són dirigides per tècnics federatius i jugadors o ex jugadors professionals, donant així una eixida digna als pilotaris professionals i als tècnics que s'han format al curs d'entrenador Nivell I que organitza la Federació de Pilota Valenciana amb el suport de la Generalitat Valenciana (Zanón, 2016).

Aquest projecte disposa d'un apartat específic a la pàgina web de la Generalitat Valenciana, on es recull tota la informació necessària per poder participar-hi. Entre altres coses, s'exposen els objectius que es pretenen aconseguir duent a terme aquest Pla de "Pilota a l'escola" (Generalitat Valenciana, 2017):

Objectiu generals

- Ensenyar a l'alumnat l'esport nacional dels valencians.
- Transmetre al professorat dels centres educatius les possibilitats educatives, socials i culturals de la pilota valenciana.

Objectius específics

- Transferir de forma real la pilota valenciana a les escoles.

- Crear una vinculació real entre els centres educatius, els ajuntaments i els clubs de Pilota Valenciana.
- Possibilitar que l'alumnat conega tècnics federatius i jugadors de pilota valenciana de reconeguda carrera professional.
- Possibilitar que el professorat d'EF i el seu alumnat coneguen els membres del club del municipi, especialment, els monitors de l'escola de pilota.
- Preparar el professorat d'EF per poder dur a terme la sessió de Pilota a l'Escola en les condicions necessàries d'èxit.
- Practicar aquest esport mentre es gaudeix de la companyia i convivència amb els iguals .

Per tal d'assegurar l'assoliment d'aquests objectius entre l'alumnat, també s'hi dona certa responsabilitat als i les docents participants, qui s'encarreguen prèviament de dur a terme una unitat didàctica de Pilota Valenciana a les seues sessions d'Educació Física. És per això, que abans d'iniciar el projecte es celebra una jornada de docents, on es reuneixen, per proximitat geogràfica, tots/es aquells/es que estan interessats/des en participar. Durant aquestes jornades, se'ls explica en què consisteix el programa i se'ls facilita les instruccions i les ferramentes necessàries per a que puguin dur a terme la unitat didàctica sense cap dificultat (Generalitat Valenciana, 2017).

No obstant, com tot projecte, aquest també s'ha d'anar renovant i adaptant als canvis per tal d'assegurar la seua eficàcia. Aleshores, també cal tenir en compte les propostes de millora establertes per Zanón (2016), qui defèn que l'activitat amb l'alumnat podria ser més extensa, ja que considera que dos hores es queden curtes després de tanta preparació i organització prèvia. A més a més, també proposa visitar dues vegades cada centre, de manera que es puga fer una valoració inicial i una final de l'evolució de l'alumnat i dels i les mestres respecte a la seua implicació amb la Pilota Valenciana. Inclús durant la posada en pràctica d'aquesta sessió, opina que també es podria valorar la possibilitat d'ampliar la duració de la part pràctica, ja que és on realment els xiquets i les xiquetes tenen un contacte directe amb la Pilota, i també es podria augmentar el material a utilitzar. Finalment, també remarca la importància de coordinar-se amb els clubs locals, amb la intenció de facilitar la captació de xiquets i xiquetes que vulguen continuar la pràctica d'aquest esport fora de l'escola.

2.4. El context: comarca de l'Alcoià

Segons la guia natural, històrica i cultural elaborada per Nebot et al. (1993), la comarca de l'Alcoià es localitza a l'interior del País Valencià i està formada per les subcomarques de la Foia de Castalla (Castalla, Onil, Ibi i Tibi) i la Vall d'Alcoi (Alcoi, Benifallim, Banyeres de Mariola i Penàguila), considerant com a capital la ciutat d'Alcoi.

En el seu conjunt, abasteix una superfície de 539,66 km² i s'envolta d'emblemàtiques serres com el Maigmó, la Serra d'Onil, el Carrascal de la Font Roja o la Serra de Mariola. A més, es caracteritza per tenir un clima mediterrani marcat per temperatures suaus i un període de sequera a l'estiu, encara que en alguns llocs les característiques climàtiques es veuen alterades degut a l'accidentada topografia.

Respecte a la vegetació, cal assenyalar que les carrasques i boscs mixtos que predominaven antigament han donat pas als pins i matorrals de fulla perenne que formen el paisatge de les muntanyes. Aquesta frondosa vegetació ha originat els dos principals paratges naturals de la comarca, com són el parc natural de la Font Roja i el parc natural de la Serra de Mariola.

Aquesta comarca també destaca per ser un dels nuclis més importants de l'economia valenciana. La seua població es dedica a l'agricultura de secà i, principalment, a la indústria que, degut al seu increment, va fer arribar milers d'immigrants procedents sobretot d'Andalusia i Castella la Manxa. No obstant, malgrat l'arribada d'immigrants procedents de zones castellanoparlants, la llengua que predomina és el valencià.

3. Metodologia

3.1. Paradigma d'investigació

Aquesta es tracta d'una investigació de tipologia mixta, on es recullen dades quantitatives i qualitatives mitjançant les enquestes amb l'objectiu d'establir una sèrie d'estimacions fonamentades envers la temàtica en qüestió. Per fer-ho possible, s'aplica un disseny ex post-facto descriptiu, a través del qual es realitza un anàlisi de la situació esmentada des d'una actitud passiva i sense intenció de modificar-la, tal i com fa Mortes (2017) al seu estudi.

D'altra banda, Sparkes (1992) defineix el terme *paradigma* com un sistema bàsic de creences que representa la posició que els integrants d'una comunitat acadèmica estan disposats a adoptar envers els temes referents a la naturalesa de la realitat social i a les bases del coneixement. Per tant, com tot treball d'investigació, el present estudi es va elaborar sota uns determinats paradigmes, que en aquest cas són el positivista (sobretot a la part quantitativa) i l'interpretatiu (a la part qualitativa).

Segons les aportacions de Sparkes (1992), el paradigma positivista, dominant a les investigacions relacionades amb l'Educació Física, defèn que el món social existeix com una entitat empírica, la qual és externa i independent de l'apreciació que una persona pugui tenir sobre aquesta. Per tant, els positivistes centren tots els seus esforços en obtenir informació, per una part, sobre com li pareixen les coses a les persones i, per altra part, sobre com són les coses.

Per altra part, Sparkes (1992) explica que el paradigma interpretatiu contempla l'existència de múltiples realitats, les quals es configuren i es construeixen principalment a través de la ment. Per tant, no s'estableix separació entre el procés de coneixement de la persona i el que és conegut, ja que el món es concep considerant, en tot moment, el lloc de les persones dins d'aquest.

3.2. Mostra

Aquesta investigació es va dur a terme en els centres públics, privats i concertats d'Educació Primària que es localitzen a les poblacions incloses en la comarca de l'Alcoià (taula 3). D'un total de 28 centres, foren els i les mestres de 25 centres els qui acceptaren participar a l'estudi, recollint així una mostra de 43 participants, havent 28 xics (65,1%) i 15 xiques (34,9%) (taula 4). La mostra en qüestió abasteix al 86% de la població, o dit

d'altra manera, tan sols es va negar a participar a l'estudi el 14% de la població. A més, com que aquesta recull a quasi tots els i les docents d'Educació Física dels centres públics i privats de l'Alcoià, es podria considerar que l'estudi es desenvolupa a partir d'un mostreig no probabilístic de tipus disponible.

Taula 3: Població

Localitat	Centres públics	Centres privats / concertats
Castalla	1 (33,3%)	2 (66,6%)
Ibi	5 (71,4%)	2 (28,5%)
Onil	2 (100%)	0 (0%)
Tibi	1 (100%)	0 (0%)
Banyeres de Mariola	1 (50%)	1 (50%)
Alcoi	4 (30,7%)	9 (69,2%)
Total (%)	14 (50%)	14 (50%)

Taula 4: Mostra

Tipologia	Centre	Nº de professorat		Total d'especialistes d'EF en primària (%)
		Xiques (%)	Xics (%)	
Públics	Centre 1	1 (50%)	1 (50%)	2 (4,6%)
	Centre 2	0 (0%)	1 (100%)	1 (2,3%)
	Centre 3	1 (100%)	0 (0%)	1 (2,3%)
	Centre 4	1 (50%)	1 (50%)	2 (4,6%)
	Centre 5	0 (0%)	1 (100%)	1 (2,3%)
	Centre 6	0 (0%)	1 (100%)	1 (2,3%)
	Centre 7	0 (0%)	2 (100%)	2 (4,6%)
	Centre 8	0 (0%)	1 (100%)	1 (2,3%)
	Centre 9	1 (100%)	0 (0%)	1 (2,3%)
	Centre 10	1 (50%)	1 (50%)	2 (4,6%)
	Centre 11	2 (100%)	0 (0%)	2 (4,6%)
	Centre 12	0 (0%)	1 (100%)	1 (2,3%)
	Centre 13	0 (0%)	2 (100%)	2 (4,6%)
	Centre 14	2 (100%)	0 (0%)	2 (4,6%)
Privats / Concertats	Centre 15	0 (0%)	1 (100%)	1 (2,3%)
	Centre 16	1 (50%)	1 (50%)	2 (4,6%)
	Centre 17	0 (0%)	2 (100%)	2 (4,6%)
	Centre 18	1 (50%)	1 (50%)	2 (4,6%)
	Centre 19	0 (0%)	2 (100%)	2 (4,6%)
	Centre 20	1 (50%)	1 (50%)	2 (4,6%)
	Centre 21	0 (0%)	2 (100%)	2 (4,6%)
	Centre 22	1 (33,3%)	2 (66,6%)	3 (6,9%)
	Centre 23	1 (33,3%)	2 (66,6%)	3 (6,9%)
	Centre 24	1 (50%)	1 (50%)	2 (4,6%)
	Centre 25	0 (0%)	1 (100%)	1 (2,3%)
	Total (%)	15 (34,9%)	28 (65,1%)	43 (100%)

3.3. Instrument

Per tal de recollir informació i així poder dur a terme l'estudi, es va utilitzar una enquesta estandarditzada (veure annex I) formada per diferents preguntes obertes i

tancades, coincidint amb l'instrument emprat per Mortes (2017). No obstant, aquestes preguntes es van elaborar després de revisar i analitzar altres investigacions referents a la didàctica de la Pilota Valenciana (Larré i Gómez, 2005; Llopis i Sola [comp.], 2018; Pérez et al., 2018; Usabiaga, Martos i Fernández, 2014).

L'enquesta disposa d'un total de 24 preguntes, les quals s'estructuren en base als següents ítems:

- De la 1 fins a la 8: *El docent: característiques generals, formació i experiències prèvies respecte a la Pilota Valenciana.*
- De la 9 fins a la 13: *Pràctica de la Pilota Valenciana*
- De la 14 fins a la 22: *Instal·lacions, materials i recursos didàctics*
- De la 23 fins a la 24: *Reflexió final*

Abans d'iniciar el procés d'entrega de les enquestes, es va realitzar una prova amb tres mestres pertanyents a la mostra en la que aquests van haver d'emplenar l'esmentada enquesta amb la presència de l'investigador. D'aquesta manera, es van poder modificar aquelles preguntes que semblaven estar mal plantejades, evitant així que es generaren més dubtes entre els futurs participants, i al mateix temps, aportant una major validesa a l'instrument en qüestió.

3.4. Procediment

Abans de tot, es va telefonar als centres implicats per informar-los sobre els objectius de la investigació i, al mateix temps, recollir dades sobre el nombre i el gènere dels i les mestres d'Educació Física que estaven exercint en eixos moments a l'etapa de Primària de cada centre.

Seguidament, per tal d'obtenir la informació necessària per al correcte desenvolupament de l'estudi en qüestió, es van maquetar les enquestes en format imprès i electrònic, intentant arribar així per qualsevol mitjà als i les docents implicats. En la majoria dels casos es va optar per visitar cadascun dels centres seleccionats i entregar-les en mà, mentre que en alguns casos puntuals, es va oferir la possibilitat d'entregar-les mitjançant la plataforma online *Google Forms*.

La visita als centres es va desenvolupar amb total normalitat, on caldria destacar la bona predisposició i l'excel·lent tracte rebut, tant per part dels i les participants com per part dels i les conserges o directius que van fer d'intermediaris.

Per últim, amb les enquestes recollides, es va dur a terme l'anàlisi i descripció dels resultats obtinguts per a cadascun dels ítems seleccionats.

3.5. Anàlisi de dades

Per una part, es van dur a terme anàlisis descriptius per a les dades quantitatives obtingudes a les preguntes tancades. D'aquesta manera, es va fer servir, en primer lloc, la plataforma *Excel* per tal d'agrupar totes les dades i, a partir d'ací, es van seguir les indicacions d'Arteaga, Batanero, Cañadas i Contreras (2011), qui proposen realitzar un contrastament xi-quadrat per tal d'aconseguir analitzar si l'associació observada en la mostra, suposadament elegida a l'atzar de la població, és estadísticament significativa.

Per tant, en segon lloc, es va emprar la plataforma *SPSS*, per tal de realitzar proves xi-quadrat d'independència que serviren per a comprovar si existien diferències en les respostes, en funció de si el professorat pertanyia a un centre públic o privat/concertat o en funció del gènere. El nivell de significació es va fixar amb $p < 0.05$.

Una vegada recollides les dades quantitatives, es van representar mitjançant gràfiques de barres, seguint les indicacions de Watson (2006) qui ressalta la importància d'utilitzar aquest tipus de representacions per tal de facilitar la transició entre el mostreig o obtenció de dades i el càlcul de resums estadístics, ja que amb l'elaboració de gràfiques s'aconsegueix organitzar i agrupar les dades en funció de les variables estadístiques que interessen i en conseqüència, es facilita la seua interpretació.

Finalment, es van analitzar i categoritzar les dades qualitatives obtingudes a les preguntes obertes des d'una visió purament interpretativa i tenint en compte en tot moment les dades anteriors, representades mitjançant gràfiques de barres. Durant aquesta fase, tal i com apunta Álvarez (2003), es va tractar de comprendre a les persones entrevistades dins del seu propi marc de referència. Més concretament, es va pretendre experimentar la realitat en funció de com l'experimenten els altres, deixant de banda les creences, perspectives i predisposicions pròpies, de manera que es pogueren veure les coses com si estigueren ocorrent per primera vegada, sense donar res per sobreentès.

4. Resultats

Durant el següent apartat es mostraran els resultats quantitatius, obtinguts mitjançant les preguntes tancades i representats amb gràfiques, i qualitatius, basats en les preguntes obertes i representats amb cites dels i les docents participants. Per tal d'atorgar-li un ordre, aquests seguiran els ítems establerts a les enquestes: característiques dels i les docents; pràctica de la Pilota Valenciana; instal·lacions, materials i recursos didàctics; reflexió final. Com a fil conductor, es faran servir les taules creuades per tipus de centre, ja que és on s'han observat certes diferències significatives, deixant de banda les taules creuades en funció del gènere, on no s'han observat diferències.

4.1. Característiques dels i les docents

4.1.1. Informació general: edat i gènere

Tal i com apunta la figura 14, l'edat dels i les docents participants a l'estudi es situa entre els 28 i els 49 anys, per tant, s'estableix una mitjana de 38,49 ($\pm 5,14$) anys.

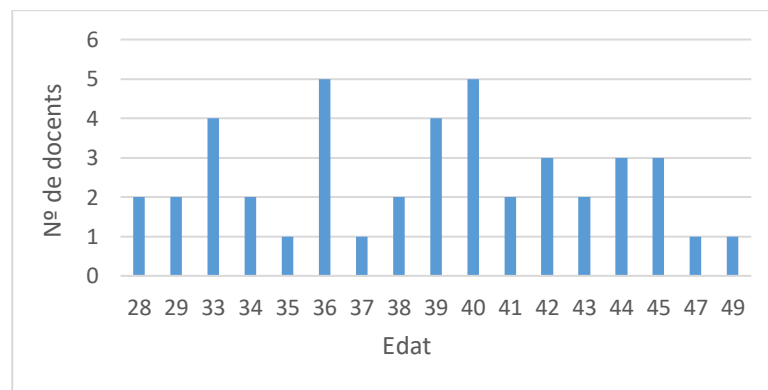

Figura 14: Freqüència d'edat dels i les docents participants a l'estudi.

Pel que fa al gènere, comptem amb una major participació d'homes (65,1%) que de dones (34,9%). En aquest sentit, a la figura 15 s'aprecia una certa variació segons el tipus de centre, havent un major equilibri als públics, on el 42,9% són dones i el 57,1% homes, envers als privats/concertats, on el 27,3% són dones i el 72,7% homes.

No obstant, com que no s'han observat diferències significatives en funció del gènere dels i les docents durant la posada en pràctica, no es tindrà en compte aquesta variable a l'hora de representar els resultats. Tal i com s'ha remarcat abans, l'única que es tindrà en compte serà la del tipus de centre, ja que és l'única en la qual s'han observat diferències.

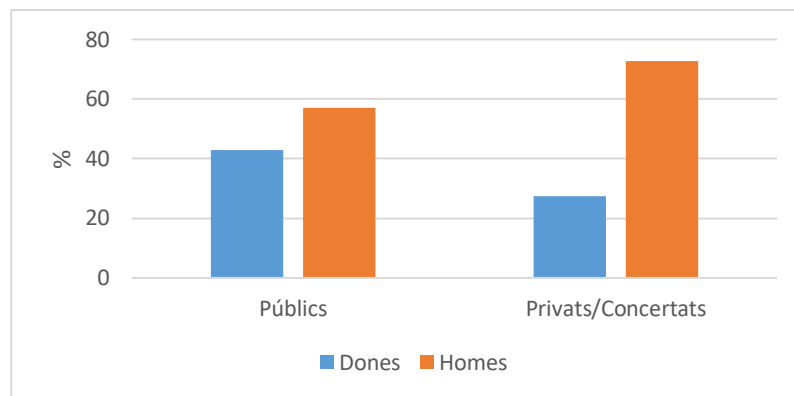

Figura 15: Freqüència del gènere dels i les docents participants a l'estudi.

4.1.2. Formació en Pilota Valenciana

Abans de tot, cal aclarir que s'estaria considerant com a formació específica en Pilota Valenciana qualsevol contingut rebut durant la formació acadèmica inicial (cicle formatiu, universitat, etc) i/o permanent (cursos, seminaris, etc). Per tant, en base als anàlisis realitzats, podem dir que existeixen diferències significatives quant a la formació en Pilota Valenciana en funció del tipus de centre ($\chi^2(1)=4.949$; $p<0.05$). Concretament, a la figura 16 s'aprecia com als centres públics hi ha més docents (85,7%) que afirmen haver rebut formació en Pilota Valenciana que als privats/concertats (54,5%).

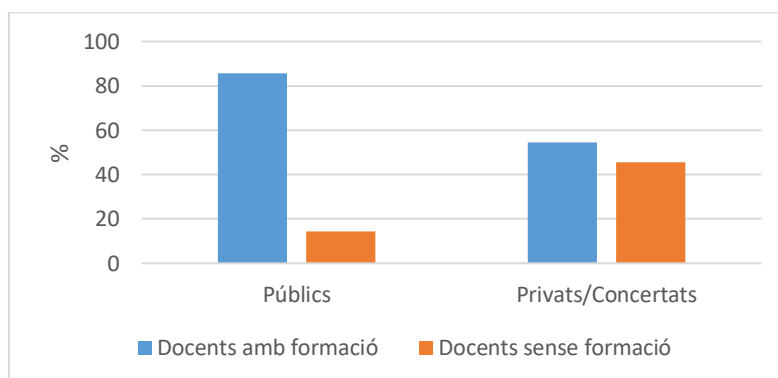

Figura 16: Formació dels i les docents en Pilota Valenciana

Entre els qui han rebut formació específica de Pilota Valenciana, s'obtenen respostes variades. Per una part, la majoria de docents diuen haver-la rebuda a la universitat, normalment de manera optativa:

“Si, curs privat a la universitat i formació al mòdul-curs pont de magisteri a la llicenciatura d'EF.” (C1, dona) (3)

“Si, en la licenciatura de Actividad Física y Deporte en la Univ. de Alicante hice una optativa de Pilota Valenciana”. (C2, home)

Altres tipus de formació, que es repeteix a les respostes tant com l'anterior, és la que s'ofereix als i les docents des d'institucions com la Conselleria o la Federació de Pilota Valenciana. En aquest sentit, els i les docents es nodreixen principalment dels recursos que ofereix el projecte “Pilota a l'escola” i dels cursos de formació del CEFIRE (Centre de Formació, Innovació i Recursos per al professorat):

“Durant aquest curs i el passat, com que el nostre centre participa en el projecte de "Pilota a l'Escola", vaig acudir a una jornada formativa a Alzira per als docents dels centres participants.” (C1, dona)

“Si, fa aproximadament cinc anys vaig fer un curs de Pilota Valenciana impulsat pel CEFIRE.” (C2, home)

Puntualment, també hi ha d'aquells amb experiència com a monitors de Pilota en nivells superiors:

“Si, monitor al CEFIRE d'Alacant.” (C1, home)

“Monitor de Pilota Valenciana a la Universitat Jaume I de Castelló”. (C1, home)

4.2.3. Experiències amb la Pilota Valenciana fora de l'àmbit escolar

En aquest apartat, es pregunta als i les docents sobre les experiències que han tingut relacionades amb la Pilota Valenciana fora de l'àmbit escolar, i les respostes obtingudes evidencien que existeix un cert equilibri entre ambdós tipus de centres. Tant als públics (61,9%) com als privats/concertats (59,1%), més de la meitat de docents diuen haver tingut experiències amb la Pilota (figura 17).

(3) Les respostes van acompanyades de la identificació, on es remarca el tipus de centre al que pertany l'entrevistat/da (C1: públic / C2: privat o concertat) i el seu gènere (dona/home).

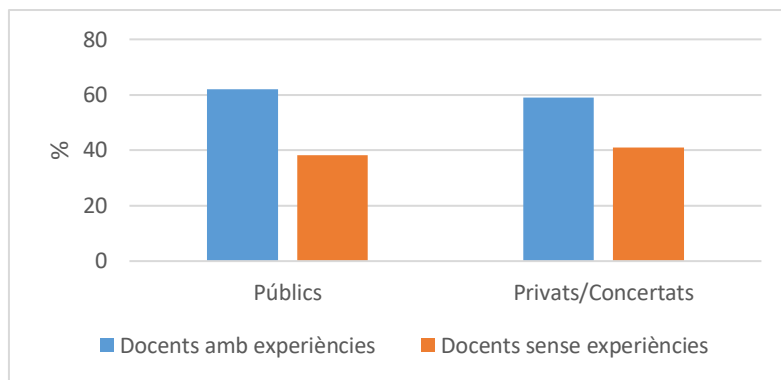

Figura 17: Experiències dels i les docents amb la Pilota Valenciana fora de l'àmbit escolar.

Entre les experiències docents, destaca principalment la visualització de partides, bé per televisió o al carrer/trinquet. No obstant, cal aclarir que mitjançant aquestes respostes no s'assegura que aquesta siga una pràctica habitual entre els i les docents:

“Si, he vist partides per À Punt.” (C2, home)

“Si, veure partides al trinquet”. (C2, home)

“Vaig anar a veure una partida de Pilota a Xeraco.” (C1, home)

En menor mesura, també hi ha d'aquells que han tingut l'ocasió de visitar alguns trinquets del territori, ja no per a visualitzar partides en si, sinó per contemplar-los i analitzar-los des d'una visió més patrimonial:

“He anat a trinquets, com el de Gandia”. (C2, dona)

“Excursió a un museu de Pilota i al trinquet” (C2, dona)

“He visitat el trinquet d'Alcoi”. (C2, home)

Altres respostes puntuals són les d'aquells/es qui diuen haver participat directament en l'esport, jugant partides amistoses:

“Jugar amb amics i amigues”. (C1, home)

“Si, partides amb mestres d'EF d'altres localitats i veure partides”. (C1, dona)

I per últim, cal destacar el següent cas, ja que el/la docent en qüestió pareix comptar amb un gran bagatge a les esquenes. Aquest es podria considerar com un clar exemple d'aquells/es que, en algun moment de la seua trajectòria acadèmica i professional, arriben a trobar-li el vertader sentit a la Pilota, comproment-se al mateix temps amb la seua promoció:

“Des de que vaig acabar magisteri m'he relacionat molt en esta modalitat, perquè vaig conèixer diferents companys als que els agradava i durant la meua estada en les pràctiques de magisteri portava a terme una extraescolar de Pilota amb el meu tutor. Per altra banda, vaig estar 4 cursos impartint classes especialitzades en esta modalitat en els centres escolars de la ciutat d'Alcoi, ja que treballava per a un projecte que impulsa la Regidoria d'Esports d'Alcoi, la EPI (Escola Poliesportiva d'Iniciació), en la que certs tècnics porten a terme sessions d'E.F. en l'horari escolar, per donar a conèixer modalitats que no tenen tanta repercussió.” (C2, home)

4.2. Pràctica de la Pilota Valenciana

4.2.1. La Pilota Valenciana a les programacions d'aula

Arribats a aquest punt, els i les docents havien de respondre si la Pilota Valenciana s'inclou a les seues programacions durant el present curs, per tant, aquesta es tracta d'una pregunta clau en el sentit de que s'obtenen els índexs de pràctica de l'esport en qüestió per a cada tipus de centre, almenys atenent a les respostes de les persones participants. Tot i que no s'han obtingut diferències significatives en funció del tipus de centre, a la figura 18 es reflecteixen uns índexs de pràctica lleugerament superiors entre els i les docents dels centres públics (81%) envers els i les docents dels centres privats/concertats (63,3%).

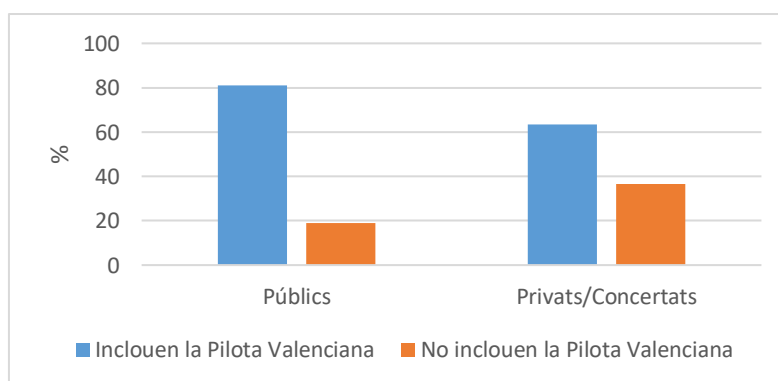

Figura 18: Percentatge de docents que inclouen la Pilota Valenciana a la seua programació.

Gran part dels i les docents que no realitzen Pilota Valenciana durant el present curs argumenten que el principal motiu pel qual no ho fan és perquè al seu centre aquest esport es sol treballar en nivells superiors:

“Perquè Pilota Valenciana es dona en sisè de primària i no he impartit classe en aquest curs mai.” (C2, home)

“No la treballem fins a l'etapa de Secundària”. (C2, home)

No obstant, hi ha d'altres que argumenten explícitament que no treballen cap esport de manera específica. Aleshores, tant en aquestes respostes com en les anteriors, obvien la possibilitat d'estar implementant cap joc que supose una iniciació a la Pilota, aspecte a tenir en compte a l'hora d'interpretar els resultats:

“En 1er i 2n no practiquem cap esport específic. Es fan activitats i jocs pre-esportius”. (C2, dona)

“En els nivells que impartisc classe no treballo cap esport de manera específica”. (C1, dona)

En casos puntuals, també s'exposen altres motius com la manca de recursos, la dificultat amb els materials o directament, el desconeixement de l'esport:

“Dificultat amb els materials (guants)”. (C1, home)

“No la conec”. (C2, home)

“Instal·lacions del centre i material.” (C1, home)

D'altra banda, gran part dels qui realitzen Pilota Valenciana durant el present curs, ho solen fer en el segon i tercer cicle de Primària (des de 3er fins a 6é), majoritàriament a través de la modalitat de raspall, encara que també s'introdueixen d'altres com el frontó o l'escala i corda. A les respostes s'aprecien els intents dels i les docents per treballar les modalitats de manera progressiva, iniciant-se amb les més senzilles i finalitzant amb les més complexes, per la qual cosa es demostra que la majoria són conscients de les dificultats que comporta cada modalitat:

“Es donarà a 3er i 5é curs, sobretot en la modalitat de Raspall, que és la més fàcil de jugar i amb una normativa més senzilla.” (C2, home)

“En 3r i 4t fem la modalitat de raspall i frontó i en 5é i 6é fem raspall, frontó i introduïm escala i corda.” (C1, dona)

“Jugue des de 1r de primària amb jocs per introduir el raspall. A partir de 3er ja juguem amb guants i pilotes menudes i en tercer cicle intente practicar tant el raspall com l'escala i corda.” (C1, home)

4.2.2. Activitats complementàries sobre Pilota Valenciana

Considerant com a activitats complementàries totes aquelles realitzades a banda de les sessions convencionals i en les que la Pilota Valenciana suposa un dels principals fils conductors, es podria dir que, encara que no s'obtenen uns índexs de participació abundant, si que existeixen diferències significatives en funció del tipus de centre ($\chi^2(1)=5.882$; $p<0.05$), sent els centres públics els que més aposten per dur a terme este tipus d'activitats. Mentre que als públics és quasi la meitat dels i les docents (47,6%) qui diuen haver-ne realitzat durant el present curs, als privats/concertats és tan sols una minoria (13,6%) qui diuen haver-ne realitzat (figura 19).

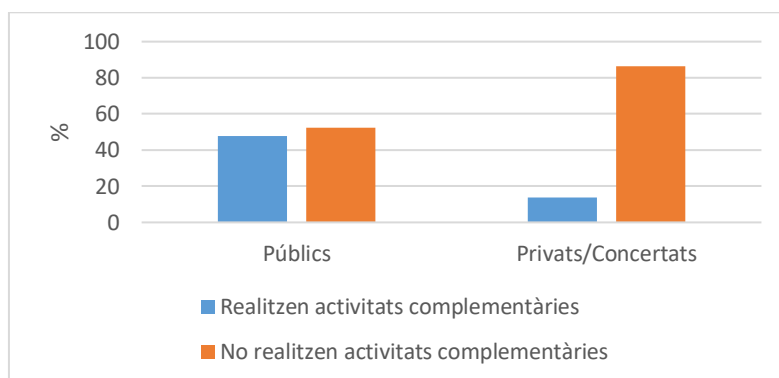

Figura 19: Percentatge de docents que realitzen activitats complementàries sobre Pilota Valenciana.

Analitzant les respostes, s'obté que la majoria d'activitats complementàries que realitzen els i les docents pertanyen a projectes impulsats per altres entitats o institucions com la Conselleria, la Federació de Pilota Valenciana, les mateixes escoles o els ajuntaments:

“Portem a terme el projecte de "Pilota a l'Escola" a 4t de primària, en el que rebem la visita d'un pilotari professional. A més, d'ajudar-los a preparar les proteccions i materials en horaris extracurriculars”. (C2, home)

“Al llarg del curs realitzem un projecte a l'àrea d'educació física "Esport per a tots/es" per a practicar jocs adaptats a les distintes modalitats: llargues, raspall, frontó...” (C1, dona)

“Participació al programa Pilota a l'escola, projecte escoles poliesportives iniciació de l'Ajuntament d'Alcoi, tornejos de pilota, visita al trinquet d'Alcoi (programada), elaboració del guant i un mural.” (C1, dona)

4.2.3. Projecte ‘Pilota a l’escola’

Com ja s’ha explicat anteriorment, el projecte ‘Pilota a l’escola’ suposa una magnífica ferramenta educativa i d’introducció de la Pilota Valenciana en els centres escolars, per tant, el fet de participar en aquest projecte pot impulsar encara més la projecció d’aquest esport, ja no sols a nivell de centre, sinó també a nivell extraescolar. Per això doncs, es pregunta primerament als i les docents si el coneixen, i conseqüentment, si participen o han participat algun any. En primera instància, els anàlisis realitzats pareixen indicar que existeixen diferències significatives en funció del tipus de centre, tant a nivell de conèixer el projecte ($\chi^2(1)=5.775$; $p<0.05$), com a nivell de participació ($\chi^2(1)=10.243$; $p<0.05$).

Així doncs, a la figura 20 es demostra que aquest projecte és més conegut entre els i les docents dels centres públics (80,9%) que entre els i les docents dels centres privats/concertats (50%).

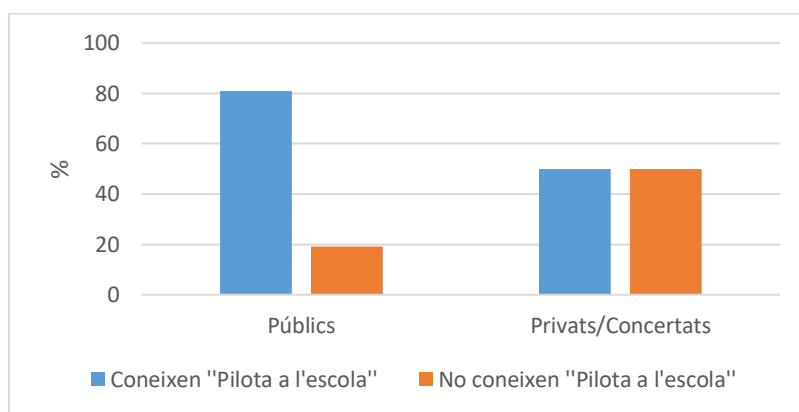

Figura 20: Percentatge de docents que coneixen el projecte "Pilota a l'escola".

Especificant amb els resultats, a la figura 21 també es demostra que el projecte rep una major participació per part dels i les docents que treballen als centres públics, d’entre els quals participa o ha participat el 71,4%, mentre que als privats/concertats tan sols participen o han participat el 22,7%.

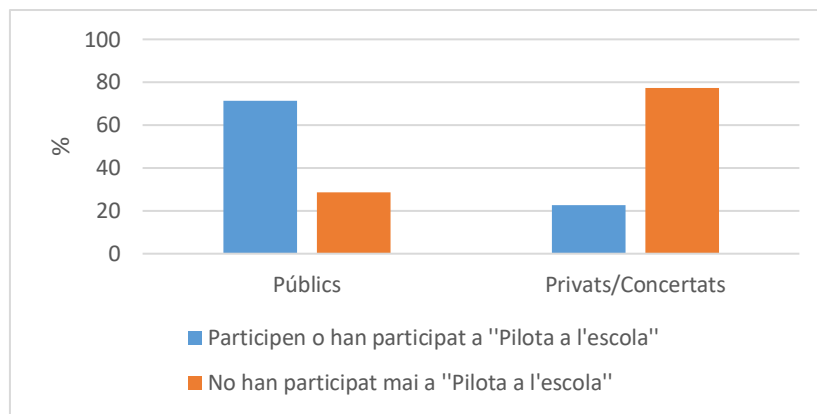

Figura 21: Percentatge de docents que participen o han participat al projecte "Pilota a l'escola".

4.3. Instal·lacions, materials i recursos didàctics del centre

4.3.1. Instal·lacions

Amb aquesta pregunta es pretén saber si hi ha instal·lacions específiques de Pilota Valenciana als centres o no (tenint en compte l'Ordre de 2 de març de 2000 explicada en apartats anteriors) i quin ús se'n fa d'aquestes. Els resultats obtinguts indiquen que, tant als centres públics (19%) com als privats/concertats (4,5%), són molt pocs els i les docents que afirmen tenir instal·lacions específiques (figura 22). Per tant, es demostra clarament que la gran majoria de centres no disposen d'unes instal·lacions pròpies d'aquest esport. Això dona peu als i les docents, a haver d'adaptar les instal·lacions genèriques per tal d'afavorir la pràctica de les distintes modalitats de Pilota.

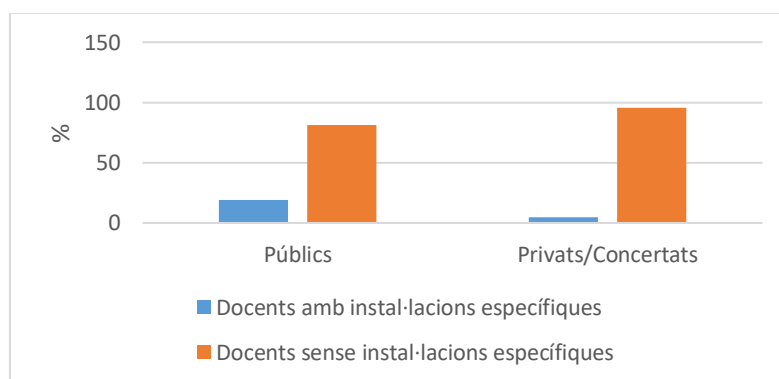

Figura 22: Percentatge de docents amb instal·lacions específiques de Pilota Valenciana al seu centre.

Entre les respostes dels i les docents respecte a les instal·lacions específiques de Pilota Valenciana que disposen, hi ha d'aquells/es que afirmen tenir les tres que estableix la normativa (minitrinet, minigalotxeta i minifrontó) i d'aquells/es que diuen tenir tan sols algunes. Atenent a suposicions, en el segon cas, podria ser que aquests centres s'hagueren construït abans d'aprovar l'Ordre de 2 de març de 2000, i que, casualment,

hagueren decidit contemplar alguna d'aquestes construccions o que directament, els i les docents tan sols han anomenat aquelles instal·lacions que disposen i que a més, utilitzen per a la pràctica concreta de la Pilota:

“Si. Trinquet, galotxa i frontó”. (C1, home)

“Si, trinquet i frontó”. (C1, home)

“Si, minitrinquet, minigalotxeta (magatzem) i mini frontó”. (C1, dona)

“Si, trinquet”. (C1, dona)

“Frontó”. (C2, home)

Per tal d'aprofundir amb aquest apartat, es pregunta a aquests/es si observen cap deficiència en la seua construcció que dificulte la pràctica de la Pilota, i les seues respostes giren entorn la mida de les canxes:

“Faltaria que foren més grans i amb mes espai”. (C1, home)

“Relativament xicotet”. (C1, home)

“Sí, són massa menuts, en una treta ja fan punt”. (C1, dona)

A més a més, també s'incideix en la possibilitat d'utilitzar les esmentades instal·lacions fora de l'horari escolar, al que responen tots/es que no se li està donant cap ús i dos remarquen el següent:

“No, pense que ha d'haver sempre un control per part d'algun responsable.” (C1, home)

“No, perquè el tamany impossibilita un bon entrenament”. (C1, dona)

Per tancar amb aquest fil, se'ls pregunta si aquestes instal·lacions s'usen per a altres activitats que no siguin la pràctica del joc, com per exemple magatzem, i alguns responen que si:

“Si, la galotxeta. Ens falta espai per a tot el material que tenim”. (C1, home)

“Si, una galotxeta”. (C1, home)

“Si. Minitrinquet: activitats adaptades, llançaments... Minigalotxa: magatzem”. (C1, dona)

Tal i com s'ha esmentat abans, els i les docents es veuen obligats en molts casos a adaptar les instal·lacions genèriques per a la pràctica de la Pilota. En el cas dels i les

participants de l'estudi, es fan adaptacions de tot tipus, destacant principalment l'ús de les pistes més llises per a la pràctica del raspall i l'ús de les parets per a la pràctica d'aquelles modalitats on la pilota ha de rebotar:

“Treballem el raspall a la pista de hockey i després continuem l'unitat a la pista de minibasquet, ja que està situada a un racó del pati i una de les parets és un frontó”. (C2, dona)

“Simplement utilitzant el pati i dividint-lo per zones i /o el gimnàs fent us de les parets i dividint-lo per crear varies zones de joc”. (C2, home)

“Busque espais on la pilota pugui rebotar”. (C1, home)

“S'utilitza una pista de futbol sala més llisa”. (C2, home)

Altra opció que tenen és la d'aprofitar instal·lacions del municipi per a practicar la Pilota. El que solen fer alguns/es és anar al poliesportiu, aspecte interessant per tal que l'alumnat també pugui associar aquests espais a la pràctica de la Pilota, o al trinquet/carrer del poble, aportant-los unes experiències més properes a la realitat:

“Sí, el projecte d'Educació física per a tots, on realitzem activitats i jocs encaminats a conèixer el joc de la Pilota Valenciana, el realitzem a les instal·lacions municipals (poliesportiu).” (C1, dona)

“Sí, el trinquet del poble. Una sortida específica per a competir eixe dia”. (C1, dona)

“El carrer de llargues.” (C1, dona)

4.3.2. Materials i recursos didàctics

Encara que s'aprecia lleugerament que és als centres públics on més material específic de Pilota Valenciana es disposa, els resultats demostren que existeix una mancança de recursos en ambdós tipus de centres, entre els quals hi ha una gran quantitat de docents que no tenen a l'abast aquest tipus de material. Les mateixes respostes indiquen que als públics hi ha un 57,1% de docents que disposen de material específic i un 42,9% que no, i que als privats/concertats hi ha un 36,3% que en disposen i un 63,7% que no (figura 23).

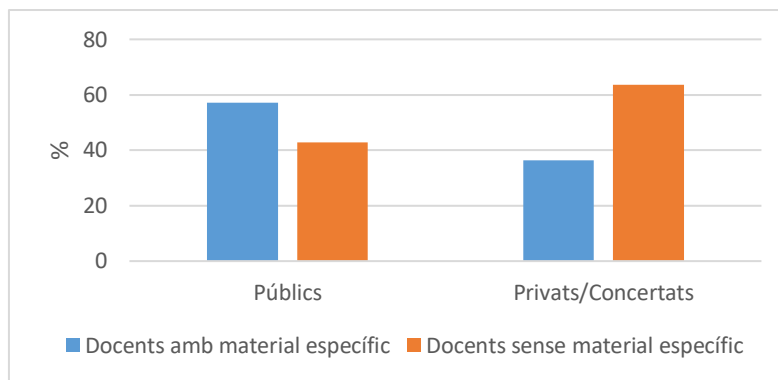

Figura 23: Percentatge de docents amb material específic de Pilota Valenciana al seu centre.

Entre els materials específics de Pilota Valenciana que disposen els i les docents, destaquen, per damunt de la resta, les pilotes de badana. No obstant, també hi ha d'aquells que disposen de didals o tessimoll ⁽⁴⁾, encara que pel que fa a la protecció de les mans, la majoria diuen que són els i les alumnes qui es fabriquen els seus propis guants:

“Si. pilotes de badana, didals, guants, pilotes de foam, tessimoll, etc.” (C1, home)

“Pilotes de badana, pocs didals i els guants estàn fets pels alumnes”. (C2, dona)

“Sols pilotes de badana”. (C2, dona)

“Pilotes de badana. Els xiquets es fabriquen els seus propis guants”. (C1, dona)

D'altra banda, també solen utilitzar materials no específics per a les seues sessions de Pilota. Entre aquest tipus de material, principalment se'n fa ús de pilotes blanques i amb mesures que faciliten el cop, donant peu a adaptacions segons el nivell de l'alumnat. També destaca l'ús de bancs suecs, cons o cintes, per tal de limitar les canxes de joc:

“Pilotes de foam petites. Bancs suecs per dividir el gimnàs i disposar de més llargues per a jugar”. (C1, home)

“Pilotes de plàstic (grans) per a 1r i 2n, pilotes d'espuma, pilotes de goma, cons, goma elàstica (per a marcar la corda)”. (C2, home)

“Utilitzem pilotes de diversos materials i tamanyes, per tal d'adaptar els jocs a l'edat de l'alumnat, també realitzem com a activitat prèvia la realització per part dels alumnes d'un guant per a jugar.” (C1, dona)

(4) El tessimoll és un adhesiu amb una textura molt tova que serveix per aïllar del fred i es col·loca baix de les portes o les finestres. Però en l'actualitat existeix un tessimoll específic per a jugar a Pilota (Pérez et al., 2018)

Quant als recursos didàctics que fan servir els i les docents per a dissenyar les seues unitats didàctiques de Pilota, la majoria opta per recursos online com pàgines web, articles o llibres publicats:

“A pàgines de pilota (pilotaviu...), a la pàgina de conselleria...” (C1, home)

“Dels dossiers del programa "Pilota a l'escola", llibres publicats per conselleria i algun vídeo.” (C1, home)

No obstant, hi ha d'altres que recullen informació dels projectes on participen o directament tiren mà d'unitats didàctiques d'elaboració pròpia:

“De la meua formació i d'unitats didàctiques que m'han facilitat en certes formacions”. (C2, home)

“D'un programa que promou l'ajuntament d'Alcoi i internet”. (C2, home)

“El programa de Pilota a l'escola ens envia material”. (C1, dona)

“Unitats didàctiques elaborades en la carrera”. (C2, home)

4.4. Reflexió final

4.4.1. Importància de la Pilota Valenciana a l'escola

Arribats a l'últim apartat, es pregunta si consideren que és important donar Pilota Valenciana a l'escola, demanant al mateix temps una argumentació fonamentada sobre la temàtica en qüestió. En aquest sentit, els resultats quantitatius indiquen que la totalitat de docents es mostren favorables i, en definitiva, valoren la importància de treballar aquest esport dins de l'àmbit educatiu. No obstant, a la figura 24 s'observa que la taxa de resposta no és la mateixa als centres públics, on contesten totes les persones que conformen la submostra (100%), que als centres privats/concertats, on contesten poc més de la meitat de docents (59,1%).

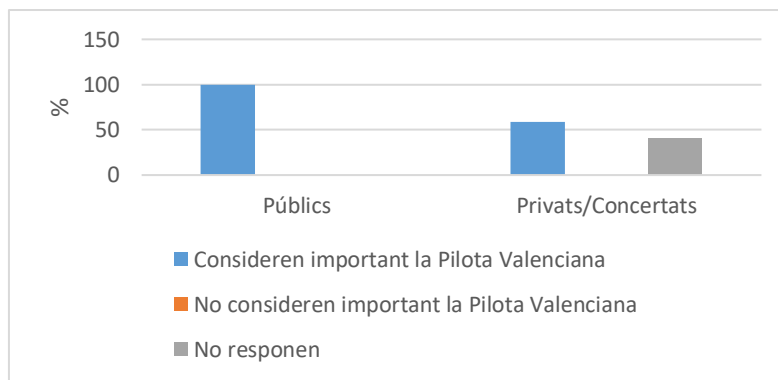

Figura 24: Percentatge de docents que consideren important donar Pilota Valenciana a l'escola.

En aquesta línia, la majoria de docents argumenten que la Pilota Valenciana s'ha de treballar a l'escola degut a les connotacions culturals que conté, argumentant en molts casos que mitjançant la seua pràctica, a banda de fomentar l'hàbit esportiu, també s'està familiaritzant l'alumnat amb la cultura autòctona:

“Si, ja que és una manera de transmetre la nostra pròpia cultura a través de l'esport”. (C2, dona)

“És important que l'alumnat conega el seu entorn i es familiaritze en el context en el que viu a tots els nivells. La pilota valenciana és el nostre esport autòcton per excel·lència i per tant, és interessant i important que el coneguen”. (C1, home)

“En el cas de la pilota, encara considere que és més important, ja que és un esport autòcton i una senya d'identitat de molts dels nostres pobles”. (C1, dona)

No obstant, tot i que s'hi donen amb una freqüència menor, també s'obtenen altres respostes interessants com l'explotació didàctica dels aspectes tècnics i motrius que caracteritzen aquest esport. En aquest sentit, hi ha qui considera els moviments específics que requereix el joc com una riquesa per a la psicomotricitat dels i les alumnes:

“Molt, Es tracta d'un esport que no implica un domini tècnic massa específic i al qual poden jugar alumnes de tots els tipus i edats” (C2, home)

“A mi m'agrada per fer el treball de coordinació óculo-manual” (C2, home)

“Si, por el amplio abanico de actividades motrices que se desarrollan y por ser un deporte autóctono”. (C2, home)

També de manera puntual, hi ha d'aquells/es que argumenten la importància de la Pilota en base als valors que transmet. Per tal de definir-los solen utilitzar el terme de “joc net”, a partir del qual es podrien extraure valors com el respecte, la companyonia o

la tolerància. Fins i tot, alguns arriben a definir la Pilota com un esport mixt i on es podria treballar també aspectes relacionats amb la coeducació:

“Si, perquè és parlar també de cultura i tradició. Així com també dels valors educatius com respecte, integració, joc net, tolerància entre altres”. (C1, dona)

“Si, perquè és fàcil, perquè tots juguen pels valors que transmet, perquè és mixte...” (C1, dona)

“Si, por los valores de juego limpio que caracteriza a la pilota”. (C2, dona)

“A més, és un esport del qual tant xics com xiques partixen de zero. El considere molt inclusiu”. (C1, dona)

“Si, perquè és un esport ideal per a jugar de manera mixte, fomentant la igualtat de gènere”. (C2, home)

Per últim, alguns/es consideren que la Pilota Valenciana és idònia per fer front a l'efervescència dels esports majoritaris entre l'alumnat. El que es pretén amb açò és proporcionar-los un ampli ventall d'eixides lúdiques i esportives, de manera puguen reconèixer els seus gustos i en conseqüència, s'animen a practicar esport al llarg de la seua vida:

“Si, ja que això suposa mantenir un esport autòcton i eixir dels esports majoritaris que solen practicar fora de l'horari escolar”. (C1, home)

“Si, és important que l'alumnat conega i practique esports i disciplines que no estan tan presents als mitjans de comunicació per enriquir la seua competència motora”. (C2, dona)

“Si, por la importancia de la variedad en la práctica deportiva”. (C1, home)

4.4.2. Continuïtat en l'alumnat respecte a la pràctica de la Pilota Valenciana fora de l'escola

Finalment, es pregunta als i les docents si creuen que, amb les activitats que duen a terme, s'afavoreix a que l'alumnat tinga una certa continuïtat respecte a la pràctica de la Pilota Valenciana fora de l'escola. Així doncs, s'observa que tant als públics com als privats/concertats, la majoria de docents opinen que amb les activitats que realitzen no és suficient per assegurar que l'alumnat seguisca practicant aquest esport a nivell extraescolar. Als centres públics, el 9,5% dels i les mestres creuen que si que s'assegura

la continuïtat, el 76,2% que no i el 14,3% no responen, i als privats/concertats el 18,2% responen que si, el 59,1% que no i el 22,7% no responen (figura 25).

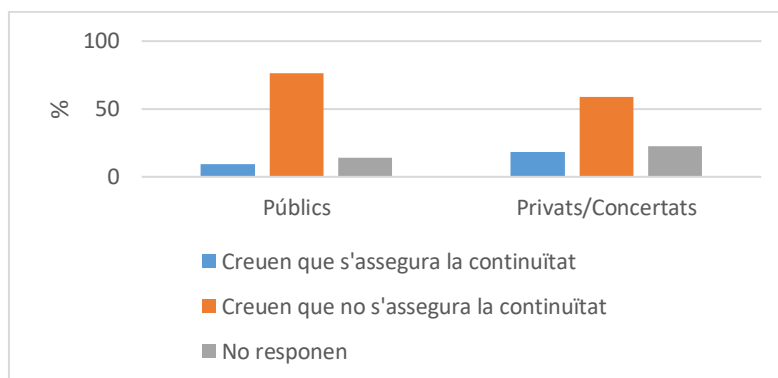

Figura 25: Percentatge de docents que creuen assegurar una continuïtat en l'alumnat respecte a la pràctica de la Pilota Valenciana fora de l'escola.

Abans de tot, cal parlar de les respostes obtingudes per part d'aquella minoria de docents que creuen que s'està assegurant la continuïtat en l'alumnat respecte a la pràctica de la Pilota. A nivell general, aquests/es docents es reafirmen en què a l'escola estan fent la suficient feina com per a que l'alumnat seguisca practicant l'esport, però no aporten una explicació clara en la que s'evidencie la manera en què això està sent possible:

“Això és el que pretenem, que els alumnes tinguin coneixements del joc de la Pilota Valenciana i que coneguen i puguin practicar les distintes modalitats de forma alternativa a altres esports”. (C1, dona)

“Esperem que si, però podrien ser més i d'altres entitats implicades”. (C1, home)

“Pense que fem per a que això siga possible, si bé és veritat, que no és un esport amb molta tirada i pràctica a la ciutat on vivim”. (C2, home)

“Si, o eso esperamos. Es la intención”. (C2, dona)

Per contra, l'extensa majoria de docents creuen que no s'assegura la continuïtat en l'alumnat degut a que, en molts casos no hi ha cap institució a nivell extraescolar compromesa amb que açò passe. Alguns també assenyalen la mancança d'instal·lacions a la localitat com un dels condicionants:

“No, caldria un major recolzament, impulsio i difusio a més de comptar d'instal·lacions municipals i activitats/clínics/jornades, etc en el municipi”. (C2, home)

“Per a aconseguir això han d’haver clubs, entitats i Associacions esportives que continuen amb la introducció que es fa a l’escola i que animen a l’alumnat mitjançant competicions i activitats lúdiques”. (C1, home)

“Pense que no és suficient amb el que es fa a l’escola. Malauradament, a la ciutat no hi ha club de pilota on els xiquets pugen assistir de vesprada”. (C1, dona)

Aquest aspecte també podria estar relacionat directament amb la falta de tradició que s’hi puga donar en certs pobles, tal i com remarquen alguns/es docents:

“No, ja que a la zona de l’Alcoià, concretament a la nostra ciutat, la pilota no és una modalitat esportiva molt present. Aleshores com que el context no afavoreix unes oportunitats per a practicar-lo, considere que la pràctica a un context escolar no és suficient”. (C1, home)

“No ho se perquè crec que en esta zona no hi ha tanta tradició com a altres comarques on els caps de setmana es pot anar a veure partides i les famílies no tenen molta tradició d’anar a jugar, al menys, en comparació d’altres poblacions”. (C1, dona)

Per últim, hi ha d’aquells que associen la falta de continuïtat al poder de repercussió d’altres esports més mediàtics, els quals captiven tota l’atenció dels i les alumnes quan ixen de l’escola:

“No, pel poder de repercussió d’altres esports, la majoria de l’alumnat no es calfa el cap amb la pilota”. (C2, home)

“Hui en dia hi ha una ampla oferta d’activitats extraescolars que arrastra molta més gent”. (C2, home)

“No. No es presta molta atenció a aquest esport, no és un esport mediàtic ni majoritari i el fet que no siga còmode de jugar i faça mal no ajuda gens a la seua pràctica”. (C1, dona)

5. Discussió

Malgrat l'escassetat d'estudis referits a la temàtica concreta d'aquesta investigació, on tan sols es destacarà el de Mortes (2017), s'han encontrat d'altres que tracten aspectes similars, per la qual cosa, s'utilitzaran les percepcions que aquests estableixen per contrastar-les, a mode de discussió, amb les del present article.

En primer lloc, pel que fa a la formació dels i les docents respecte a la Pilota Valenciana, la majoria diuen haver-la rebuda a la formació acadèmica inicial, contradient-se amb els resultats obtinguts per Mortes (2017) a la comarca de la Ribera, on el professorat de Secundària a penes remarca aquest tipus de formació. En aquest sentit, Romero (2004) explica que mitjançant el Consell d'Universitats s'impulsà una formació específica de Pilota Valenciana orientada principalment als graus de Ciències de l'Activitat Física i l'Esport. Consultant els plans d'estudis del curs acadèmic 2018-2019 de les universitats públiques valencianes, s'aprecia que aquesta formació es du a terme, en el cas de la Universitat d'Alacant (UA) a través d'una matèria obligatòria, i en el cas de la Universitat de València (UV) a través d'una matèria optativa. Pel que fa a la Universitat Jaume I de Castelló (UJI), no es contempla cap formació específica degut a que encara no s'ha implantat aquest grau.

Respecte als graus de Magisteri de Primària, segons el que s'observa als plans d'estudis establerts, aquesta formació es promou d'una manera més indirecta. En el cas de la Universitat d'Alacant (UA) i la Universitat de València (UV), es pretén capacitar als i les mestres per a l'aplicació de la Pilota Valenciana en contextos escolars mitjançant una assignatura obligatòria pertanyent a la menció en Educació Física, però no específicament dedicada al nostre esport sinó als jocs en general. Per contra, a la Universitat Jaume I de Castelló (UJI) no es contempla específicament l'ensenyament d'aquest esport.

Es podria considerar, per tant, que molts dels i les docents participants poden haver-se nodrit d'aquesta formació a l'antiga llicenciatura de Ciències de l'Activitat Física i l'Esport, encara que no s'han localitzat els plans d'estudi per poder comprovar-ho, o bé també poden haver d'aquells/es que l'han rebuda indirectament mitjançant qualsevol assignatura de Magisteri de Primària. A banda d'això, i coincidint amb el que s'obté als estudis d'Alvarado et al. (2014) i Mortes (2017), també hi ha una gran quantitat de docents que han optat per recórrer a les situacions extracurriculars per tal d'aconseguir una formació de qualitat. Rodríguez, Radío i Rivadas (2018) reforcen aquest fet, afegint

que els plans de formació continua, el reciclatge professional i la autoformació han de formar part ineludible de l'agenda de tot/a docent d'Educació Física, sempre amb la intenció de millorar l'acte educatiu i la formació integral de l'alumnat. En aquest sentit, com apunta Martos (2015), des dels Centres de Formació del Professorat valencians s'han organitzat multitud de cursos dedicats a la docència de la Pilota Valenciana, en part per compensar, des de la formació permanent, les carències de la formació inicial.

Tot seguit, els resultats del present estudi pareixen demostrar parcialment que no tots els i les docents inclouen la Pilota Valenciana a les seues programacions d'aula, ja que tant als centres públics (19%) com als privats (36,7%) s'obtenen uns determinats percentatges de docents que no ho fan. Això mateix es reflexa a l'estudi que Mortes (2017) realitza en els instituts públics de la Ribera, per tant, el que s'aprecia amb això és que els esports menys convencionals o alternatius estan començant a ostentar un pes important a les programacions didàctiques, fruit de les garanties que proposa el marc curricular (Rodríguez, Radío i Rivadas, 2018). Però també és cert que, a dia de hui, a les sessions d'Educació Física segueixen predominant els esports convencionals i d'equip (Otero et al., 2014; Robles, Giménez, Abad i Robles, 2015). Envers aquesta realitat, Usabiaga i Martos (2012) proposen un redescobriment dels jocs tradicionals des de l'àmbit de l'educació per tal d'aprofitar les possibilitats que ofereixen. Segons els autors esmentats, aquests jocs disposen d'una flexibilitat molt útil en educació que facilita una orientació més comprensiva i menys tècnica de les habilitats esportives, més acord amb les pretensions educatives i més allunyada de les de l'entrenament.

Aprofundint amb les argumentacions dels i les docents que no la inclouen, hi ha d'aquells/es que ho fan sota el consentiment del Decret 108/2014, ja que la Pilota Valenciana no es contempla com a contingut específic als nivells de 1er, 2n i 3er de Primària, cursos on imparteixen classe aquests/es docents. Inclús en aquests casos, açò no lleva que puguin estar treballant la Pilota de manera indirecta i sense adonar-se mitjançant jocs pre-esportius. Però per contra, hi ha d'altres que treballen sense tindre en compte la mateixa legislació, exposant arguments que coincideixen amb els obtinguts als estudis de Lara i Cachón (2010), Robles et al. (2015) i Mortes (2017), on la major part del professorat manifesta que la mancança de formació, la poca actualització docent, la comoditat o la mancança de material específic són els principals motius pels quals es fa més difícil treballar un esport alternatiu o menys conegut a l'escola.

Pel que fa a la realització d'activitats complementàries, els resultats obtinguts pareixen demostrar que se'n fa poc ús d'aquestes, sobretot als centres privats/concertats, on tan sols és el 13,6% dels qui contempen la Pilota a la programació, mentre que als públics és el 47,6%. Aquests resultats coincideixen, en el cas dels centres públics, amb els de Mortes (2017), però al mateix temps es contradiuen amb les conclusions establertes per Morales (2014) i Mollà (2007), qui consideren les activitats complementàries com un recurs fonamental a l'hora de fer arribar qualsevol contingut a l'alumnat degut a l'impacte emocional que els suposa, sempre que el professorat sàpiga fer una bona gestió d'aquestes. En el cas de l'ensenyament de la Pilota als centres educatius, Usabiaga i Martos (2012) opinen que, malgrat el protagonisme que se li atorga al currículum, es necessita una millora pedagògica en la seua aplicació. El que aquests autors han comprovat, i que es podria extrapolar fàcilment amb el que s'obté al present estudi, és que la majoria de docents es limiten a mostrar els jocs tradicionals i populars de la manera més simple possible, sense oferir cap alternativa o innovació en el seu ensenyament.

D'entre els recursos docents, cal destacar que tant als centres públics (19%) com als privats/concertats (4,5%), són molt pocs els qui afirmen tenir instal·lacions específiques de Pilota Valenciana. Aquestes dades es diferencien, en certa mesura, amb les dels instituts públics de la Ribera, on quasi la meitat de centres disposen d'instal·lacions específiques (Mortes, 2017). Per tant, tenint en compte l'Ordre de 2 de març de 2000, es donaria peu a pensar que la majoria de centres educatius de l'Alcoià daten d'una construcció anterior a l'any 2000, per la qual cosa no s'han vist obligats a construir cap instal·lació específica d'aquest esport. No obstant, com que no s'ha comprovat la data de construcció de cada centre, aquest raonament no es podria corroborar amb seguretat, per tant, també cal tenir en compte altres possibles motius pels quals els centres no disposen d'instal·lacions específiques. En aquest sentit, també cap la possibilitat que l'ordre esmentada no s'estiga acomplint del tot degut a la manca de recursos econòmics de la Conselleria o també pot donar-se el cas que aquestes instal·lacions no es puguin construir en determinats centres degut a la falta d'espai. Tot i això, la majoria de docents diuen que realitzen adaptacions de l'espai i que utilitzen altres instal·lacions del municipi per poder practicar la Pilota, coincidint amb el que proposen Morin, Lebel, Robitaille i Bisset (2016).

Altre factor que determina la qualitat de la pràctica docent és l'ús dels materials didàctics adequats. Prenent en consideració els resultats que s'extrauen a l'estudi de Kul,

Handan i Yasarturk (2018), la manca de material didàctic suposa un gran obstacle per als i les docents d'Educació Física, a partir del qual pot veure's afectat el seu rendiment i la seua motivació en la tasca. En aquest cas, s'aprecien uns percentatges considerables de docents que no disposen de material específic de Pilota Valenciana (42,9% als públics i 63,7% als privats/concertats), per la qual cosa, tenint en compte les afirmacions dels autors anteriors, aquests es veuran obligats a fer un esforç extra per tal d'implementar unes sessions suficientment elaborades.

D'altra banda, atenent a les respostes dels i les docents a la reflexió final, la majoria defensen l'explotació didàctica de la Pilota Valenciana a l'escola en base a les connotacions culturals que aquest esport conté (Cerdà i Mascarell, 2011; Hernández, 1999; Martínez, 2012, Martos i Torrent, 2011; Pérez, 2016). Però no és aquest l'únic motiu, sinó que també hi ha d'aquells que ho consideren interessant pels valors que es transmeten, com el respecte o la horitzontalitat del tracte, coincidint amb el que argumenten Usabiaga i Martos (2012) a la seua proposta de jocs i esports de pilota en Educació Física. En aquest sentit, Cerdà i Mascarell (2011) expliquen que la cavallerositat és el tret més distintiu que caracteritza la Pilota Valenciana des dels seus orígens i que la diferencia de la resta d'esports, ja que no hi ha millor exemple que el moment quan un jugador dona la pilota i reconeix que ha contravingut el reglament. A més a més, també hi ha docents que, a dia de hui, valoren la Pilota per ser un esport mixte, ja que la pràctica dels jocs populars i tradicionals sembla no estar tant segregada en funció del gènere, aspecte que els diferencia d'altres activitats com el futbol, on són els xics els qui més presència solen tenir (Varela, 2015). Per últim, també cal tenir en compte les respostes d'aquells/es docents que valoren la Pilota per les possibilitats didàctiques que ofereixen els aspectes tècnics i motrius que intervenen a les distintes modalitats. Aquestes percepcions semblen estar estrictament relacionades amb les estimacions d'Olaso (1993), qui considera la varietat de l'acció motriu com un element més del conjunt de components essencials que caracteritzen la pràctica del joc de Pilota.

Per contra, la majoria de docents creuen que no s'està assegurant la continuïtat en l'alumnat respecte a la pràctica de la Pilota Valenciana fora de l'escola. Molts d'aquests/es ho associen a la manca d'institucions compromeses a nivell extraescolar, aspecte que Larré i Gómez (2005) consideren fonamental per poder aconseguir aquesta continuïtat. Un clar exemple d'açò s'hi dona al País Basc, on segons Etxeberria (2006), hi ha institucions públiques que col·laboren en la promoció d'aquest esport i hi ha clubs

que, impulsats per grups de voluntaris, ajudats pels seus ajuntaments i sustentats en una bona oferta esportiva, fruit de la professionalització de les direccions tècniques i dels entrenadors i entrenadores, estan aconseguint resultats immillorables. No obstant, a banda d'això també hi ha qui apunta a la mancança de tradició o al poder de repercussió d'altres esports més mediàtics, arguments que Durbà (2017) enllaça amb l'anterior mitjançant la seua reflexió. Aquest explica que la Pilota Valenciana, al tractar-se d'un esport tradicional, suposa un desafiament a la modernitat, fet que desperta el temor per part de les institucions esportives a l'hora d'apostar per aquest esport degut al risc que això implica. Segons aquest autor, per fer-ho possible caldria forjar una identitat ferma, de manera que tota la societat caminés en la mateixa direcció, fet que actualment suposa una utopia dins d'una societat tant fragmentada com la valenciana.

En definitiva, després de valorar el que s'expressa a la resta d'estudis similars, es podria considerar que a la literatura s'hi dona una certa consonància amb els resultats recollits a la present investigació. No obstant, mitjançant aquestes percepcions no es podria definir tota la realitat que envolta la Pilota Valenciana, ja que cada poble disposa d'una sèrie de particularitats que determinen la història i la vida del joc al llarg del temps (Monforte, 2015).

6. Conclusions

Després d'haver realitzat l'estudi, es poden extraure diverses conclusions al respecte, les quals fan referència als objectius establerts anteriorment.

En el cas del present estudi, els resultats pareixen demostrar que, tant als centres públics com als privats/concertats, la majoria de docents contempen la Pilota Valenciana a les seues programacions d'aula, majoritàriament durant el segon i tercer cicle de Primària mitjançant la implementació progressiva de les distintes modalitats. No obstant, els centres públics solen apostar per unes metodologies més vivencials, promovent la participació en activitats complementàries relacionades, mentre que els centres privats/concertats solen emprar unes metodologies d'ensenyament més convencionals. La resta de docents que no la contempen exposen com a motius principals el nivell evolutiu de l'alumnat, la manca de recursos o el desconeixement de l'esport.

Respecte a la preparació dels i les docents respecte a la Pilota Valenciana, s'evidencia que els i les qui treballen als centres públics solen estar més formats que els i les qui treballen als centres privats/concertats, encara que totes i tots afirmen haver viscut certes experiències relacionades amb aquest esport. El que es demostra és que, en el cas dels i les docents que treballen als privats/concertats, la majoria solen conformar-se amb els coneixements que es reben a la formació acadèmica inicial, mentre que els i les qui treballen als públics solen optar per ampliar aquests coneixements durant la formació permanent.

Pel que fa als recursos que disposen els i les docents per poder treballar la Pilota Valenciana, destaca que tant als centres públics com als privats, l'extensa majoria no disposa d'unes instal·lacions específiques per a la seua pràctica. A més a més, aquells/es que disposen d'instal·lacions tenen la sensació d'estar desaprofitant-les degut a lo menudes que són en relació a la ràtio d'alumnes actual. En aquest sentit, la majoria opten per adaptar les instal·lacions genèriques del centre i inclús hi ha d'aquells/es que aprofiten altres instal·lacions del municipi per a la seua pràctica. Respecte als materials utilitzats, aproximadament la meitat de docents d'ambdós tipus de centres disposa de material propi de Pilota Valenciana, encara que la majoria solen combinar aquest tipus de material, en cas de tenir-ne, amb altres materials convencionals que faciliten el joc.

Finalment, la totalitat de docents que responen a l'últim apartat valoren la importància de la Pilota Valenciana a l'escola, fonamentalment per les connotacions

culturals que conté. En aquesta línia, també hi ha qui aporta altres arguments com la riquesa motriu que disposa, els valors que es transmeten o la possibilitat de fer front a l'efervescència dels esports majoritaris entre l'alumnat. No obstant, la majoria dels qui responen consideren que no s'està assegurant la continuïtat de l'alumnat respecte a la pràctica de la Pilota Valenciana fora de l'escola degut, principalment, a la manca d'institucions compromeses a nivell extraescolar, encara que també hi ha alguns/es que ho associen a la manca de tradició o al poder de repercussió d'altres esports més mediàtics.

En definitiva, mitjançant el present estudi s'evidencia la necessitat de conèixer la realitat educativa en tots els seus àmbits, com a eina fonamental per a la millora del procés d'ensenyament-aprenentatge. El que es dona peu a pensar és que, per poder dur a terme unes intervencions eficients que assegurin aquesta millora, cal prendre en consideració les mancances que manifesten els i les docents que estan en contacte directe amb la realitat educativa en qüestió, ja que des d'altra perspectiva difícilment es podrien esbrinar amb la mateixa exactitud. Sent així, s'estaria contribuint a la renovació de les pràctiques educatives, i al mateix temps, s'estaria assegurant una educació de major qualitat a l'alumnat.

Com a futures línies de treball, el primer que s'hauria de fer seria aplicar l'estudi en altres comarques del territori, ja que la situació pot arribar a ser molt diferent en funció de les prioritats i les tradicions socioculturals que s'estableixen en cadascuna d'aquestes. A més a més, respecte al tractament del contingut a l'escola, també seria imprescindible seguir comptant amb un marc de referència com el Pla de "Pilota a l'escola", però sent abordat des d'una perspectiva en la que es tinguen en compte les necessitats de cada zona del territori, ja que aquestes poden ser ben distintes. Finalment, també caldria donar més importància a l'enfocament didàctic de la Pilota, tant a la formació inicial com a la formació permanent del professorat.

7. Limitacions i implicacions educatives

Com tota investigació, també cal parlar d'aquelles limitacions que s'han donat al llarg del procés, ja que sense aquestes els resultats de l'estudi hagueren pogut ser diferents i, en conseqüència, les conclusions hagueren pogut ser altres.

Entre aquestes, cal remarcar que els resultats obtinguts pertanyen a una comarca concreta del territori, per tant, els resultats no serien extrapolables a altres comarques degut a que cadascuna disposa d'unes característiques pròpies. En aquest sentit, per poder ampliar les estimacions obtingudes al present estudi caldria estudiar altres contextos.

També es podria considerar com a limitació l'escassetat d'informació que hi ha a la literatura sobre la temàtica concreta d'aquest estudi. Encara que aquesta era una de les raons per les quals s'ha decidit investigar sobre dita temàtica, cal destacar que la informació trobada ha sigut menys de la que s'esperava i, per tant, la dificultat per a realitzar l'estudi ha sigut major.

Altre factor a destacar seria el poc control que s'ha tingut pel que fa a la relació entre allò que els i les docents diuen amb allò que realment fan. Aquesta es podria considerar una limitació molt important, ja que pot haver-se donat el cas que els i les docents no hagen expressat amb claredat el que realment fan a les seues sessions. En aquest sentit doncs, haguera estat interessant dur a terme un estudi de camp basat en l'observació, a partir del qual s'haguera pogut comprovar el que s'ha esmentat abans. Inclús també s'hagueren pogut fer entrevistes en profunditat per conèixer la importància que aquests/es li donen al contingut o revisar les seues programacions.

Per últim, cal parlar de les implicacions educatives que abasteix el present estudi. En aquest sentit, el que es pretén és fer una aproximació a la situació de la Pilota Valenciana als centres educatius, sempre tenint en compte que es basa en les percepcions dels i les docents i no en la pura realitat, que servisca per localitzar els buits existents en la seua aplicació.

Per si no foren suficients els arguments que s'han aportat fins ara, mitjançant el present treball s'intenta aportar un argument de pes, que servisca per atribuir un major valor a la Pilota Valenciana dins de l'Educació física, i al mateix temps per a que les autoritats es replantegen si s'estan prenent les mesures idònies envers el seu ensenyament.

A nivell personal, el present treball m'ha servit per corroborar les meues idees i animar-me a seguir defenent allò que crec i inclús, m'ha ajudat a enriquir la meua formació com a futur docent, desenvolupant la part investigadora, que considere necessària per al correcte desenvolupament de la meua professió.

8. Referències

- Álvarez, J.L. (2003). *Cómo hacer investigación cualitativa. Fundamentos y metodología*. México: Paidós.
- Arteaga, P., Batanero, C., Cañadas, G. y Contreras, J.M. (2011). Las tablas y gráficos estadísticos como objetos culturales. *Números: Revista de Didáctica de las Matemáticas*, 76, 55-67.
- Blázquez, D. (2001). *La Educación Física*. Biblioteca Temática del Deporte. Barcelona: Inde.
- Boletín Oficial del Estado (2013). Llei Orgànica 8/2013, de 9 de desembre, per la millora de la qualitat educativa.
- Borrego, F. J., Carrillo, A. B. y Díaz, A. (2015). Análisis descriptivo de la práctica físico-deportiva e intereses de práctica en escolares de 5º y 6º de primaria. *Sport TK: Revista Euroamericana de Ciencias del Deporte*, 4 (1), 23-28.
- Bravo, A. (n.d.). Juegos y deportes tradicionales: El juego de Pilota Valenciana. Museo del Juego.
- Celdrán, A., Valero, A. y Sánchez-Alcaraz, B. J. (2016). La importancia de la educación física en el sistema educativo. *EmásF. Revista Digital de Educación Física*, 8 (43), 83-96. Recuperado de http://emasf2.webcindario.com/EmasF_43.pdf
- Centres for Disease Control and Prevention (2011). School health guidelines to promote healthy eating and physical activity. *Morbidity & Mortality Weekly Report*, 60 (5), 1-76.
- Cerdà, P. i Mascarell, P. (2011). Pilota Valenciana: la modernització d'un joc de cavallers. *Serra d'or*. (28) 652-656.
- Conca, M., García, F., Gimeno, T., Llopis, F., Naya, J. i Pérez, V. (2003). *La pilota valenciana: unitat didàctica*. València: Generalitat Valenciana.
- Decret 108/2014, de 4 de juliol, del Consell, pel qual estableix el currículum i desplega l'ordenació general de l'Educació Primària a la Comunitat Valenciana.

- Delgado, M.A. y Zurita, F. (2003). Estudio de las teories implícitas de la Educación Física en la formación inicial de los maestros en las diferentes Especialidades de la facultad de Ciencias de la Educación de la Universidad de Granada. Diferencias en función del género. *Retos. Nuevas tendencias en Educación Física, Deporte y Recreación*, nº5, pp. 27-38.
- Durbà, V. (2017). *Desafiament de la modernitat. Cas de la Pilota Valenciana al País Valencià*. (Tesi doctoral). Universitat de les Illes Balears, Illes Balears, Espanya.
- Etxeberria, J.C. (2016). Organización de las escuelas de pelota en el País Vasco. *Les escoles esportives de Pilota Valenciana*. València, 9-10 de Setembre de 2016.
- Gambau, V. (2015). Las problemáticas actuales de la Educación Física y el Deporte escolar en España. *Revista Española de Educación Física y Deportes*, 411, 53-69. Recuperado de <http://www.reefd.es/index.php/reefd/article/view/114>
- García, F. (1992). *Los juegos olímpicos y el deporte en Grecia*. Sabadell: AUSA.
- García, G. i Llopis, F. (1991). *Vocabulari del joc de pilota*. València: Conselleria de
- García-Cantó, E. y García-Soler, S. (2015). Preferencias deportivas y tiempo de práctica en escolares de 10 a 12 años de la Región de Murcia. *Trances*, 7 (6), 823-834.
- Generalitat Valenciana (2000). ORDRE de 2 de març de 2.000, de la Conselleria de Cultura, Educació i Ciència per la que es modifica l'apartat primer de l'ordre del 15 de maig de 1992 per la que s'aproven els programes de necessitats per a la redacció de projectes de construcció de centres d'Educació Infantil, Infantil i Primària, Educació Secundària Obligatoria i Educació Secundària Completa, de titularitat de la Generalitat Valenciana DOGV núm. 3.703.
- Generalitat Valenciana (2017). Pilota a l'escola. Comunitat Valenciana: Conselleria d'Educació, Investigació, Cultura i Esport. Recuperat de <http://www.pilotaescola.gva.es>.
- Gil, F. J. y Aznar, M. (2016). Educación Física de calidad en el sistema educativo español. *Revista Española de Educación Física y Deportes. REEFD*, 414, 69-82.
- Hernández, G.M. (1999). La pilota, identitat i sociabilitat. *Nou Dise* (77), 4.

- Institute of Medicine (2013). *Educating the student body: Taking physical activity and physical education to school*. Washington, DC: National Academies Press. Retrieved from <http://www.nap.edu/catalog/18314>.
- Kul, M., Handan, S. & Yasaturk, F. (2018). An investigation of professional problems of physical education and sports teachers and effects of these problems on their performance and motivation. *Canadian Center of Science and Education*. 8 (4).
- Lara, A.J. i Cachón, J. (2012). Kinball: Los deportes alternativos en la formación del/la docente de Educación Física. En *'CiDd: Congrés Internacional de Didàctiques 2010'*. Girona, 3-6 febrero de 2010.
- Larré, A. i Gómez, P. (2005). Modelo de organización y funcionamiento de una escuela Deportiva de pelota valenciana. *I Congreso de deporte en edad escolar 'Propuestas para un nuevo modelo'*. València, 27-29 de Octubre de 2005.
- Llopis, F.(1999). *El joc de Pilota Valenciana*. València: Carena Editors.
- Llopis, R. y Sola, I. (Comp.). (2018). *Integración social y deporte. Investigaciones y estudios de caso*. Valencia: Nau Llibres.
- López, V., Pérez, D., Manrique, J. C. y Monjas, R. (2016). Los retos de la Educación Física en el Siglo XXI. *Retos*, 29, 182-187.
- Marcial, M. (1976). *Epigramas competos*. Barcelona: Iberia.
- Martínez, J.A. (2012). *Anàlisi dels factors de rendiment en pilota valenciana: una proposta per a l'educació superior*. (Tesi doctoral) Universitat d'Alacant, Alacant, Espanya.
- Martos, D. i Naya, J. (2007). *Des del joc a l'esport. Un estudi etnològic del cas de la Pilota Valenciana i els seus mecanismes de transmissió*. Universitat Catòlica de València, València.
- Martos, D. i Torrent, G. (2011). *Pilota Valenciana. Propostes didàctiques per ensenyar i aprendre el nostre joc*. Paiporta: Denes Editorial.
- Martos, D. (2015). De la imitació a la didàctica: els canvis en la pilota valenciana. Dins: Agulló, V. (eds.), *Esport Tradicional Valencià i Territori* (pp, 52-55). València: PUV.

- Méndez, A. (2003). *Nuevas propuestas lúdicas para el desarrollo curricular de educación física*. Ed.: Paidotribo.
- Méndez A. y Fernández, J. (2011). Análisis y modificación de los juegos y deportes tradicionales para su adecuada aplicación en el ámbito educativo. *Retos. Nuevas tendencias en Educación Física, Deporte y Recreación*, nº19, pp. 54-58.
- Millo, L. (1976). *El "trinquet"*. València: Prometeo.
- Millo, L. (1982). *El joc de pilota*. València: Quaderns 3i4.
- Mollá Serrano, M. (2007) La influencia de las actividades Extraescolares en los Hábitos deportivos de los Escolares. *Revista Internacional de Medicina y Ciencias de la Actividad Física y el Deporte*. vol. 7 (27) pp. 241-252
<http://cdeporte.rediris.es/revista/revista27/artinfluencia41f.htm>
- Monforte, E. (2015). *Una reconstrucció del joc de pilota valenciana als pobles de la comarca de l'Horta Sud de València de 1900 a 1975: una investigació des de la història oral*. (Tesi doctoral). Universitat de València. València, Espanya.
- Morales, G. (2014). Los Servicios complementarios y las actividades complementarias y extraescolares: una necesidad educativo-formativa. *Avances en la supervisión educativa*, (22).
- Morin, P., Lebel, A., Robitaille, É., & Bisset, S. (2016). Socioeconomic Factors Influence Physical Activity and Sport in Quebec Schools. *Journal of School Health*, 86(11), 841–851.
- Mortes, E. (2017). *La Pilota Valenciana a l'Educació Física de la Ribera*. (Treball de fi de màster) Universitat de València, València, Espanya.
- Nebot, J. R., Torró, J., Mansanet, C. M. y Martínez, A. (1993). *L'Alcoià i el Comtat: guia natural, històrica i cultural*. Alcoi: Joyería-Relojería Nebot
- Olaso, S. (1993). El joc de Pilota Valenciana. Hacia un enfoque de sistemas. *Apunts: Educación Física y Deportes*, (32) 82-90.
- Otero, F.M., Carmona, J., Albornoz, M., Calvo, A. i Díaz, J.A. (2014). Metodología de enseñanza de los deportes de invasión en primaria. *Revista internacional de Medicina y Ciencias de la Actividad Física y el Deporte*, 14 (53), 69-87.

- Pérez, C. (1993). Evolución històrica de la Educación Física. *Apunts: Educación Física y Deportes*, (33), 24-38.
- Pérez, J. (2016). El món de la pilota i la ruralitat. *Pilota Valenciana, pràctica, ciència i codi*. Pp 237-245.
- Pérez, V., Conca, M., Naya, J., Gimeno, A., Bravo, R. i Garcia, G. (2018). *Unitat didàctica: La pilota valenciana*. Generalitat Valenciana, València.
- Robles, J., Giménez, F.J., Abad, M.T., i Robles, A. (2015). El desarrollo curricular del deporte según la percepción del profesorado desde una perspectiva cualitativa. *Retos, Nuevas tendencias en Educación Física, Deporte y Recreación*, 27, 98-104.
- Rodríguez, J. E., Radío, D. y Rivadas, M. (2018). Desarrollo curricular del bloque de juegos y deportes en Educación Física en Educación Primaria. *EmásF. Revista Digital de Educación Física*, 10 (55), 77-96. Recuperado de http://emasf2.webcindario.com/EmasF_55.pdf
- Romero Cerezo, C. (2004). Argumentos sobre la formación inicial de los docentes en Educación Física. Profesorado. *Revista de Currículum y Formación de Profesorado*, vol. 8, nº 1, pag 0.
- Soldado, A. (1998). *Joc de Pilota. Historia de un Deporte Valenciano*. Diputación de Valencia. Valencia.
- Sparkes, A. (1992). Breve introducción a los paradigmas de investigación alternativos en Educación Física. *Revista Perspectivas de la actividad física y el deporte*, 11, 29-33.
- Trigueros, C. (2009). El juego tradicional en la escuela del siglo XXI. En V. Navarro y C. Trigueros (Ed.). *Investigación y juego motor en España*. Lleida: Ediciones de la Universidad de Lleida, 243-269.
- Urquijo, S. (2009). Aprendizaje de la lectura. Diferencias entre escuelas de gestión pública y de gestión privada. *Evaluar*, (9), 19-34.
- Usabiaga, O. y Martos, D. (2012). La tradición lúdica en el currículum educativo. Los juegos y deportes de pelota en Educación Física: una propuesta comprensiva. *Apunts. Educación Física y Deportes*, 107, 31-40.

- Usabiaga, O., Martos, D. y Fernàndez, U. (2014). Los juegos de pelota a mano vascos y valencianos en edad escolar. Una comparativa de la lògica interna y externa. *Acción motriz*, nº12, pp. 5-16.
- Varela, A. (2015). Los juegos Populares como herramienta para la convivencia en los recreos. *Revista de Estudios e Investigación en Psicología y Educación*, (1) 2.
- Zagalaz, M. L. (2001). *Corrientes y tendencias de la Educación Física*. Barcelona: INDE.
- Zanón, F. (2016). Pilota a l'escola com a experiència de promoció de la pilota base. Desenvolupament, resultats i propostes de millora. *Les escoles esportives de Pilota Valenciana*. València, 9-10 de Setembre de 2016.

9. Annexos

Annex I. Enquesta sobre la Pilota Valenciana

La present investigació forma part d'un treball final del màster en Investigació en Didàctiques Específiques de la Universitat de València. Aquest té com a objectiu conèixer quina és la realitat respecte a la pràctica de la Pilota Valenciana als centres educatius de l'Alcoià. Per aquest motiu, es demana la col·laboració dels/les mestres d'Educació Física de la comarca, emplenant anònimament l'enquesta que es presenta a continuació. Ha de quedar ben clar que a l'enquesta no hi ha respostes correctes o incorrectes, per tant, el més important és aportar respostes sinceres i argumentades a totes aquelles preguntes que ho considereu, les quals seran de gran utilitat per a la investigació. Per emplenar-la, tan sols es requeriran entre 10 i 15 minuts. Un fort agraïment per la vostra col·laboració.

La Pilota Valenciana a l'educació primària en l'Alcoià

1. Edat.
2. Gènere
 - ☐ Masculí
 - ☐ Femení
 - ☐ Altre:_____
3. Nom del centre on treballes i població.
4. Situació en el centre.
 - ☐ Plaça definitiva
 - ☐ Vacant
 - ☐ Substitució

☐ Altra: _____

5. En quins nivells educatius imparteixes classe aquest curs 2018-2019?

☐ 1er de primària

☐ 4t de primària

☐ 2n de primària

☐ 5é de primària

☐ 3er de primària

☐ 6é de primària

6. Càrrec en el centre.

☐ Equip directiu

☐ Coordinador de cicle

☐ Altre càrrec: _____

☐ Cap càrrec

7. Has rebut alguna formació específica de Pilota Valenciana, tant a la formació acadèmica (cicle formatiu, universitat, etc) com a la permanent? Quina?

8. Fora de l'àmbit escolar, has tingut experiències relacionades amb la Pilota Valenciana? (veure partides al trinquet, jugar amb amics i amigues, etc)

9. Durant el present curs, realitzes Pilota Valenciana en el centre?

☐ Sí (Passa a la pregunta 11)

☐ No (Passa a la pregunta 10)

10. Quines raons et porten a no incloure-la?

11. En quins nivells educatius has donat o vas a donar pilota valenciana aquest curs? I en quina modalitat?

12. Amb l'alumnat realitzes activitats complementàries sobre Pilota Valenciana? Quines? (tornejos de Pilota al centre, eixides a trinquets o museus de Pilota, participació en projectes, etc)

13. Coneixes el projecte "Pilota a l'escola"? El centre on treballes ha participat o participarà aquest curs?

14. Hi ha instal·lacions específiques de Pilota Valenciana en el teu centre? Quines?

15. Si la resposta anterior és afirmativa, hi observes alguna deficiència en la construcció d'aquestes que dificulte la pràctica de Pilota Valenciana?

16. Si la resposta a la pregunta 14 és afirmativa, se li dona algun ús a dites instal·lacions fora de l'horari escolar? Creus que aquestes instal·lacions haurien d'estar obertes a la població?

17. Si la resposta a la pregunta 14 és afirmativa, les instal·lacions específiques de Pilota Valenciana s'usen per a altres activitats que no siguen la pràctica del joc, com per exemple, magatzem? Quines són?

18. Si la resposta a la pregunta 14 és NEGATIVA, com adaptes les instal·lacions genèriques del centre per a poder practicar la Pilota Valenciana?

19. Aprofites altres instal·lacions del municipi per a realitzar Pilota Valenciana?

20. Hi ha materials específics de Pilota Valenciana al centre? (pilotes de badana, didals, guants, etc)

21. Quins materials, tant específics com no específics, utilitzes en les teues sessions de Pilota Valenciana?

22. D'on reculls la informació per a poder dissenyar les unitats didàctiques de Pilota Valenciana?

23. Consideres que és important donar Pilota Valenciana a l'escola? Argumenta-ho.

24. En resum, creus que totes les activitats que es realitzen al centre asseguren una continuïtat en l'alumnat respecte a la pràctica de la Pilota Valenciana fora de l'escola? Argumenta-ho.